

Modern kódkeveredés

**Az internetes nyelvhasználat hatásai fiatalok írásbeli
fogalmazásaiban**

Jelige: SGR 997

2012

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
1. A kutatás bemutatása, célok, hipotézisek	4
2. Elméleti alapvetés	6
2.1. Beszéd és írás különbsége	6
2.2. A beszédszerűség megjelenései írott szövegekben	7
2.3. Másodlagos írásbeliség	8
2.4. Az internet nyelve és a modern kódkeveredés	9
3. Háttérvizsgálatok – Fiatalok a digitális világban	12
3.1. Átalakuló műveltség	12
3.1.1. Könyvtár helyett monitor	13
3.1.2. Archaikussá váló kézírás?	14
3.2. Játsszóter helyett chatszoba – A digitális nemzedék	14
4. Fogalmazásvizsgálat	17
4.1. A fogalmazási képességről	17
4.2. A fogalmazásvizsgálatok hazai hagyománya	18
4.3. Az internetes nyelvhasználat hatásának vizsgálata a fogalmazásokban	20
4.3.1. A fogalmazási feladatok típusai	20
4.3.2. Az értékelés módszerei	21
4.4. A fogalmazásvizsgálat tanulságai	24
4.4.1. Helyesírási vizsgálat	25
4.4.1.1. Divatos írásmódok	25
4.4.1.2. A központosítás hibái: halmozott írásjelek és rajzolt smiley-k	28
4.4.2. Stilisztikai és grammatikai vizsgálat	32
4.4.2.1. A mondszerkesztés és a toldalékolás sajátosságai	32
4.4.2.2. Idegen szavak használata	33
4.4.2.3. Szleng és beszélt nyelvi panelek	33
4.4.3. Elhalványuló levélforma	34
4.5. A fogalmazásvizsgálat eredményeinek összegzése	36
5. Hipotézisek újragondolása	37
6. Célok, feladatok, javaslatok	38
6.1. A kódkeveredés tudatosítása - Egy megvalósult tanóra	39
Összegzés	41
Felhasznált irodalom	43
Mellékletek	45

Bevezetés

Gondolatainkat, véleményünket – amennyiben meg szeretnénk osztani embertársainkkal – leírjuk vagy kimondjuk. A szóbeli és írásbeli közlési formákra lényegesen eltérő nyelvi szabályok vonatkoznak, melyeket az anyanyelvi használó elsajátít és egymástól képes megfelelően elkülöníteni. Korunkban azonban a modern technikai eszközök és az elektronikus kommunikációs formák terjedésével az írott szövegekben egyre inkább kimutathatóak az élőbeszédre jellemző sajátosságok. Különösen igaz ez az internetes nyelvhasználatra, ahol az írott nyelv legerőteljesebben válik hasonlatossá a beszélt nyelvhez. Az elektronikus műfajokban egy újfajta nyelvhasználat, szabály- és normarendszer alakul ki, amely felülírja a hagyományosan elfogadott helyesírási szabályokat és normákat. Az internet digitális nyelvi közege sokkal megengedőbb. Itt nem feltétlenül szükséges minden helyesírási szabályt szigorúan betartani, sokkal elfogadottabb a rövidítés, avagy a nagybetű elhagyása mondatkezdésnél. Ha a nyelvhasználó megfelelő szintű anyanyelvi műveltséggel, hajlandósággal és önfegyelmel rendelkezik, könnyedén képes az internetes és a hagyományos nyelvi rendszer közti kódváltásra, vagyis tisztában van azzal, mikor kell gondosan ügyelnie helyesírására, és mikor kezelheti kötetlenebbül a szabályrendszert. A tizenévesek körében 90%-ot megközelítő a napi rendszerességgel több órát internetezők aránya. A fiatal generáció tagjai elsősorban kapcsolattartási célból használják a világhálót. Remekül eligazodnak az internet nyelvi világában, ismerik annak folyamatosan alakuló, formálódó, kiegészülő normarendszerét. Felvetődik a kérdés, vajon esetükben milyen hatással lehet ez a megengedő, a hagyományos helyesírási szabályokat felülíró internetes nyelvhasználat a papíralapú, kézírással elkészített írásművek kivitelezésére? Létezik-e kódkeveredés az internet nyelvi szférája és a hagyományos nyelvi szabályrendszer között? Ha igen, a nyelvi normarendszer mely területein jelentkezik elsőként kódkeveredés és hogyan mutatható ki? Vizsgálatom során erre igyekszem választ találni.

1. A kutatás bemutatása, célok, hipotézisek

Kutatásom elsődleges céljaként tűztem ki, hogy feltérképezsem az internetes nyelvhasználat kimutatható hatásait a tizenévesek kézzel írt fogalmazásaiban. Tudomásom szerint ezt a területet átfogó, reprezentatív kutatás még nem vizsgálta, azonban a kódkeveredés e modern jelenségével a frissebb szakirodalmak gyakorta foglalkoznak. A kódkeveredés ezen megnyilvánulásainak vizsgálata és elemzése mellett kutatásomban megjelenik további célkitűzésként a mai fiatalok olvasási, írási, kapcsolattartási és internethasználati szokásainak kimutatása is, amely érdekessége mellett egyben a központi kérdés hátterül is szolgál.

Nem reprezentatív kutatásom alanyai 9. és 11. évfolyamos tanulók köréből kerültek ki. Összesen 265 fiatallal végeztem el a vizsgálatokat. Évfolyam szerinti megoszlásuk aránya majdnem ötven-ötven százalék volt, 134 kilencedikes és 131 tizenegyedikes tanulóval dolgoztam. A fiatalok öt különféle típusú iskolai intézmény diákjai voltak. 57 tanuló budapesti általános és hatosztályos gimnázium, 49 tanuló budapesti nyolcosztályos gimnázium, 49 tanuló budapesti egyházi nyolcosztályos gimnázium tanulója, míg 56 tanuló budapesti műszaki szakközépiskola, 54 tanuló pedig vidéki közgazdasági szakközépiskola tanulója volt. Minden iskolai intézményből egy kilencedikes és egy tizenegyedikes osztállyal végeztem el a vizsgálatot, így összesen tíz osztályban felvett vizsgálati anyag állt rendelkezésemre. Az osztályok létszáma 22 és 35 közé esett. Közülük egy, az általános gimnázium tizenegyedikes osztálya nyelvi előkészítő tagozatos osztály volt, tehát tananyag tekintetében tízedikes szinten tartott. Az említett osztályok mellett elvégeztem a vizsgálatot az általános gimnázium egy nyolc főből álló, tizenegyedikes csoportjában is, akik emelt óraszámban tanulták a magyar nyelv és irodalmat.

A vizsgálat felvétele 2012 márciusában zajlott. A tanulóknak egyénenként egy kérdőívet kellett kitölteni, valamint két íráskészséget felmérő fogalmazási feladatot kellett elkészíteni, melyek közül az egyik a gyakorlati írásbeliség körébe tartozott, míg a másik egy véleményközlő fogalmazás kidolgozására irányult. A felvétel összességében 40-45 percet vett igénybe, tehát osztályonként egy tanítási óra alatt elvégezhető volt a teljes vizsgálat.

Minden tanuló ugyanazt a kérdőívet töltötte ki. A feltett kérdésekkel a fiatalok olvasási, írási, kapcsolattartási és internethasználati szokásainak feltérképezését, valamint az internetes nyelvhasználat során alkalmazott és elvárt helyesírási, nyelvhelyességi és stílusbeli

normáikat, elveiket kívántam felmérni. Az alanyoknak feleletválasztós, illetve egy esetben kiegészítendő kérdésre kellett válaszolniuk. A kérdőívből kirajzolódó eredményeket, tapasztalatokat a következőkben röviden bemutatom, és diagramok segítségével szemléltetem. A teljes kérdőív mintája a mellékletben megtalálható.

Minden vizsgált tanulónak két írásbeli fogalmazást kellett elkészítenie. Ezek közül az egyik általános, véleményközlő szövegalkotási, míg a másik gyakorlati írásbeliséget felmérő feladat volt. Az évfolyamok anyanyelvi tudásszintjüknek megfelelően különböző feladatokat kaptak. A gyakorlati írásbeliség felmérésére irányuló feladat keretei között a kilencedikes tanulónak baráti levelet, míg a tizenegyedikes tanulónak hivatalos levelet kellett megalkotni. Mivel minden tanuló két fogalmazást készített el, összesen 530 kézzel készített írásmű állt a rendelkezésemre, amelyekből válogatva vizsgálhattam az internetes nyelvhasználat elsődleges írásbeliségben megjelenő hatásait. Előfeltevéseim a következők voltak:

1. Az internetes nyelvhasználat kézzel írt fogalmazásokban felmérhető hatása azon osztályok esetében lesz a legszembetűnőbb, ahol az alanyok a legtöbb idejüket töltik interneten keresztül történő kommunikációval.

2. A fiatalabb korosztály kevésbé képes kódváltásra, vagyis az internethasználat során jellemző szabadabb, és a normál írásbeli nyelvhasználat során elvárt, rögzült szabályok elkülönítésére.

3. A kódkeveredés megnyilvánulása erősebb lesz a baráti levélben és a véleményközlő fogalmazásokban, mint a hivatalos levél esetén, hiszen ez utóbbi műfaj pontos formai elvárások és szabályok betartását követeli meg az alkotótól.

4. A kódkeveredés hatása érzékelhetőbb lesz a szakközépiskolák tanulóinak írásműveiben, mivel ezen intézményekben általában a szakmai tárgyak miatt kevesebb hangsúlyt fektetnek a humán tárgyak, így a magyar nyelv és kommunikáció tanítására is.

2. Elméleti alapvetés

2.1. Beszéd és írás különbsége

Ha gondolatainkat szeretnénk megosztani embertársainkkal, a nyelv segítségével formába öntjük azokat, és kódolt üzenetként juttatjuk el címzettjükhöz. Ehhez két alapvető kommunikációs rendszer áll rendelkezésünkre: a beszéd és az írás. A beszéd a nyelvhasználat elsődleges, hangzó formája, míg az írás a nyelv másodlagos, rögzített formája. A feladó kommunikációs céljainak, igényeinek és lehetőségeinek megfelelően választja a szóbeli vagy az írásbeli közlési formát, majd a közlési formának megfelelő szabályokat alkalmazva továbbítja üzenetét.

Az írott és a beszélt közlési forma legalapvetőbb különbségeit a kommunikációs aktus lezajlásának időbeli keretei és a kommunikációs partnerek térbeli helyzete határozza meg: „A beszéd időhöz kötött, dinamikus, múltékony – egy olyan interakció része, amelyben rendszerint mindkét fél jelen van, és a címzett meghatározott. Az írás térhez kötött, statikus, állandó – egy olyan szituáció eredménye, amelyben az írást létrehozó rendszerint távol van a befogadótól, sőt gyakran nem is ismeri.” (Crystal, 1998, 227. o.)

A két közlési forma második jelentős különbségeként említhetjük a kontextustól való függést, amely a beszélt nyelv jellemzője. A kontextustól való függés teszi lehetővé, hogy a szóbeli közlő fogalmazása mindig szabadabb legyen az írott üzenetnél. Ennek oka, hogy a beszélőnek a szavakon kívül más nem nyelvi eszközök is rendelkezésére állnak. A beszédnek mindig velejárója a gesztuskészlet és a prosódiai eszköztár használata, valamint a lazább, fegyelmezetlenebb szerkesztésmód, az ismétlés, az újrafogalmazás, a témától való hirtelen el-, és visszakanyarodás, vagy akár a szlengből kölcsönzött elemeknek, a beszélt nyelvi szófordulatoknak, kifejezéseknek a használata. A beszélő üzenetére általában azonnali visszajelzést kap címzettjétől, így azt akár utólagosan korrigálhatja, kiegészítheti. Az írásbeli közlő ezzel szemben csak a nyelvi eszközökre támaszkodhat, utólagos korrigálásra általában nincs lehetősége, így kénytelen pontosan, félreérthetetlenül fogalmazni és gondosan megszerkeszteni írásművét (Cs. Czachesz, 1998. 17. o.). Az írott és a beszélt közlési forma alapvető különbségeit az 1. számú ábra szemlélteti.

Írásbeli közlés esetén az olvasó előzetes tájékozottságának ismeretében a szerzőnek kell gondoskodnia arról, hogy a megalkotott szöveg nyújtsa mindazt az információt, amely a közlő helyzetére, szándékára, attitűdjére, tehát a kommunikáció olyan körülményeire vonatkozik, amelyeket a befogadó egy közvetlen beszélgetésben a kommunikációs helyzetből, a beszédtárs viselkedéséből ki tud következtetni, avagy amelyekre szükség esetén rákérdezhet (Kádárné, 1990. 19. o.). Írásbeli szöveg esetében rendszerint se visszakérdezésre, se utólagos korrigálásra, kiegészítésre nincs lehetőség. Fontos tehát, hogy a fogalmazó tudatosan úgy formálja meg írásművét, hogy az utólag szerzője nélkül is képes legyen betölteni funkcióját, vagyis a közvetítendő üzenet átadását és minél teljesebb megértetését.

2.2. A beszédszerűség megjelenése írott szövegekben

A beszélt és az írott közlési forma fentebb felvázolt, elkülönülő nyelvhasználati szabályrendszere ellenére napjainkban egyre inkább tapasztalhatjuk, hogy az írott nyelv beszélt nyelvi jellegűvé válik (Vallent, 2008). Vallent Brigitta tanulmányában bemutatja, hogy ez a folyamat az iskolai fogalmazásokban is tetten érhető. A tanulók sokszor csak utólag, fogalmazványuk értékelése után döbbennek rá, hogy amit leírtak, az egyáltalán nem ugyanaz, mint amit közölni akartak. Írásműveik gyakorta énközpontúvá válnak, vagyis csak saját nézőpontjukat érvényesítik, egyáltalán nem figyelve az olvasóra. Molnár Edit Katalin „eszembe jut – kimondom” jelenségnek nevezi az írásbeli fogalmazások énközpontúvá válását, amelynek következtében az írásművek zavarosak, nehezen érthetőek lesznek olvasójuk számára (Molnár, 1996. 149. o.). A spontán beszéd jellegzetességei tetten érhetők az írásművek befejezetlen mondataiban, kusza gondolatmenetében, hanyag megfogalmazásában, valamint beszélt nyelvi szóhasználatában: a szófordulatokban, a divat-, és töltelékszavakban, avagy a szleng elemeiben is.

Ehhez nagyon hasonló jelenséggel találkozhatunk a számítógép révén létrehozott írott szövegek vizsgálata során. Az elektronikus szövegekre, főként az internetes kommunikáció során létrehozottakra különösen igaz, hogy a beszélt nyelv jellegzetességeit hordozzák magukon. Ezt jól érzékelteti, hogy Bódi Zoltán egyenesen „írott beszélt nyelvnek” nevezi azt a kódrendszert, amely az internetes nyelvhasználat folyamatosan alakuló normáit foglalja magába.

2.3. Másodlagos írásbeliség

A modern technikai eszközök segítségével alkotott virtuális szövegek életünk részévé váltak. Elektronikus szövegeket látunk, olvasunk, alkotunk nap mint nap. Azonban tudjuk, érezzük, egészen más ez az írásbeliség, mint az emberi kéz által létrehozott. Balázs Géza ennek alapján az írásbeliség három különböző nyelvi létmódját különbözteti meg. Elsődleges írásbeliségről beszélhetünk, ha az írást emberi kéz rajzolja papír és toll, vagy egyéb íróeszközök és íráshordozók segítségével. A technikai eszközök közbeiktatásával, például számítógéppel, mobiltelefonnal alkotott írás már a másodlagos írásbeliség terméke, amelynek kialakulását az informatikai forradalom tette lehetővé. A másodlagos írásbeliséget olyan új írásbefolyásoló tényezők jellemzik, mint az írásmódok, stílusok, szövegtípusok változatossága és gazdagsága, a korlátlan javítás, a betű- és szövegáthelyezés, vagy a korlátlan terjesztési és továbbítási lehetőség. Szűkebb értelemben a másodlagos írásbeliségen az élő, beszélt nyelvhez közelítő, szlenges írásbeliséget értjük. Harmadlagos írásbeliségről majd akkor beszélhetünk, ha sikerül az élőbeszédet számítógéppel közvetlenül rögzíteni (Balázs, 2007). A szerző ehhez hasonlóan a szóbeliségnek is elsődleges, másodlagos és harmadlagos formáját különíti el. A nyelvi létmódok csoportosítását a 2. számú ábra szemlélteti.

Az informatika hatására formálódó új nyelvi létmódokat, a másodlagos írásbeliséget és szóbeliséget Balázs Géza ideiglenes összefoglaló néven *új beszéltnyelviség*nek nevezi. Az új beszéltnyelviség „informatikai alapú, számítógépek, internet vagy mobilkommunikáció által közvetített írásbeli vagy szóbeli kommunikáció, amelyre jellemző az átmenetiség: beszéd közeli (szlenges), képeket is használó írás- és közlésmód, az élőbeszédhez közelítő, de azzal nem azonos beszédshintetizálás.” (Balázs, 2007). Bódi Zoltán az interneten megjelenő szövegek műfaját *írott beszélt nyelv*nek nevezi (Bódi, 2004). Érsok Nikolett által alkotott magyar terminus továbbá a *virtuális szóbeliség*, valamint az *írva csevegés*: „A virtuális szóbeliség egyszerre hordozza magán az írásbeli és a szóbeli kommunikáció jellemzőit. Laza, kötetlenebb hangvételével, felszínesebb nyelvhasználatával tartalmilag és funkcionálisan a szóbeliséghez áll közelebb, ám írott formában realizálódik, tehát az írás eddigi funkcióját újjal bővíti.” (Érsok, 2003). Az új beszéltnyelviséget, illetve a virtuális szóbeliséget leginkább a folyamatosan fejlődő és terjedő internetes kommunikáció formálja, kialakítva egy egészen új nyelvhasználati normarendszert.

2.4. Az internet nyelve és a modern kódkeveredés

Az internetes kommunikáció révén jelenünkben egy új nyelvhasználati normarendszer van kialakulóban, amely a beszélt és az írott közlési forma jellegzetességeit ötvözi. Az elektronikus szövegeket a beszélt és az írott szöveg sajátosságai egyaránt jellemzik (Antalné, 2008). Ennek elsődleges oka a kommunikációs partnerek közötti térbeli távolság áthidalhatóvá válása, ez által az írásbeli üzenetváltás idejének fokozott felgyorsulása. Fő internetes műfajnak tekinthetők a honlapok, a levelezőlisták, a vitaforumok, a csevegőforumok, a személyes csevegőfelületek, valamint az elektronikus levelezés (Bódi, 2004, 20. o.). Amikor az internetes műfajok valamelyikének segítségével kommunikálunk, a hagyományos írott közlési formához képest felgyorsul az üzenetváltás időtartama, sőt, megközelítheti akár az élőbeszéd sebességét is. A feladó arra törekszik, hogy minél gyorsabban eljuttassa üzenetét a címzethez, ennek következtében közlését a lazább, fegyelmezetlenebb, hiányosabb, igénytelenebb szerkesztésmód jellemzi, hasonlóan az élőbeszédhez. A közlőnek itt a hagyományos írott közlési formával ellentétben azért van erre lehetősége, mert az üzenetváltás idejének lerövidülésével utólag viszonylag gyorsan korrigálhatja, kiegészítheti mondandóját, valamint a címzettnek is lehetősége nyílik rövid időn belül, avagy azonnal reagálni, visszakérdezni a leírtakra.

Internetes kommunikáció során a közlők a minél gyorsabb üzenetváltás érdekében gyakran a hagyományos helyesírási szabályokat is figyelmen kívül hagyják. A pontosság helyett a gyorsaságra, a kényelemre törekszenek, valamint feltételezik egymásról, hogy ismerik a helyesírási szabályokat. Az internetes nyelvhasználat normarendszerében nem feltétlenül számít udvariatlanságnak a rövidítés, a mondatvégi írásjel, avagy a nagybetűs mondatkezdés elhagyása. Az internetes nyelvhasználat során tehát „a hagyományos nyelvi helyesírási szabályokat csak bizonyos korlátok között kérhetjük számon, hiszen a hálózat használói a maguk képére alakítják a nyelvet.” (Bódi, 2004. 14. o.).

Ehhez a folyamathoz az alacsonyabb nyelvi kompetenciával, anyanyelvi műveltséggel rendelkező felhasználók éppúgy hozzájárulnak, mint a magas szintű nyelvismerettel rendelkezők. „Az internetes kommunikáció folyamatosan alakuló szabály és normarendszere a külső, interneten kívüli nyelvközösség és a hagyományos irodalmi írásbeliségre alapuló köznyelvi normarendszer szinte teljes kizárásával, az internetes közönség önszerveződésével, belső egyetértésével alakul ki.” (Bódi, 2004., 17. o.). Ezen internetes közösség számottevő

hányadát pedig az a fiatal generáció alkotja, amely számára a digitalizáció már a mindennapok természetes velejárója.

Az internetes nyelvhasználat formálódó szabályrendszerének terjedését sokan borúlátóan szemlélik: „rombolja a helyesírást, még lomposabbá teszi a stílust, kaput tár a szleng beözönlésének, és ezzel lazábbá teszi a köznyelvi nyelvhasználatot, tovább pusztítja a mai kor emberének amúgy is megcsappant szókincsét; s hozzájárul a magyar nyelvet ma leginkább fenyegető veszély, a magyar-angol keveréknyelv kialakulásához. A félelmek létjogosultságát nem lehet vitatni.” (Tóth, 2007)

Éppen ezért a papíralapú szövegek helyesírási normájától eltérő belső körben elfogadott, internetes helyesírási norma mellett fontos tudatosítani, hogy a papír alapú írásművek létrehozásakor még mindig a normához igazodó helyesírásra kell törekednünk, és szükséges a helyesírás presztízsét megőriznünk. De vajon tudatában van-e ennek az a fiatal generáció is, amely körében az internetes kommunikáció leginkább elterjedt? „A helyesírásban is megjelenik – a szociolingvisztikában ismert fogalmat alkalmazva – a kódváltás képessége, elsősorban a helyzetnek megfelelő kódváltás, vagyis a használt nyelvet és nyelvi normát az író a helyzet szerint váltogatja, bizonyos helyzetben az egyiket, egy másikban a másikat használja.” (Antalné, 2008.).

„A magyar helyesírási szabályok teljes vagy részleges felrúgása lehet öntudatlan, vagyis aki soha nem tudott helyesen írni magyarul, az e-mailírás közben sem fog megtanulni, mert a levelezőprogramok, a telefonok nem javítják a helyesírási hibákat. Az esetek túlnyomó részében a hibázás tudatos, a gyorsaságra, vagy a rövidegre való törekvés idézi elő. Gond abból származhat, ha valaki nem ismeri a határokat, vagyis nem tudja, hogy a mindegy nem mindig írható *mind1*-nek.” (Tóth, 2007).

A tanulók elméletileg az anyanyelvoktatás keretei között gyorsan megtanulják, hogy milyen szövegek esetében és mely kommunikációs helyzetekben van lehetőségük a normától eltérő helyesírásra, és mely helyzetekben - például egy iskolai fogalmazás megírásakor, avagy önéletrajz elkészítésekor - szükséges feltétlenül a normakövetés. Azonban a helyesírási kódváltás képessége sajnos nem mindig működik automatikusan, megfelelő hozzáállás és írásfegyelem szükséges ahhoz, hogy a szövegalkotók a normakövető szövegtípusokban a helyesírási hibák elkerülésére törekedjenek. Fontos lenne tehát az internetes és a normál írásbeli nyelvhasználat különbségének modern jelenséget az iskolai helyesírási gyakorlatok során tudatosítani kiemelve, hogy mely helyzetekben van szükség a helyesírási szabályok fokozott figyelembevételére. Kódváltásra is csak azok képesek, akik ismerik és az adott helyzetben képesek alkalmazni a helyesírási szabályokat (Antalné, 2008.). Még nem tudjuk

biztosan, milyen hatással lesz az elektronikus szövegekben alkalmazott helyesírási norma a papíralapú szövegek helyesírására, tapasztalhatunk-e esetleg ebből következő kódkeveredést az utóbbiban. Kutatásom fő céljaként ezt szeretném megvizsgálni.

3. Háttérvizsgálatok – Fiatalok a digitális világban

3.1. Átalakuló műveltség

A digitális kultúra keretei új környezetet teremtettek a felnövekvő generáció számára. Ebben az új környezetben a műveltség is változásnak indult. Az informatikai technológia folyamatosan átrendezi, egyes esetekben akár ki is szoríthatja az egyes hagyományos műveltségelemeket (Balázs, 2007).

Tény, hogy a kultúraváltás eredményeképpen azon alapvető készségek, mint az olvasás, a kézírás és a számolás talán kevésbé és másképpen szükségesek, mint az elmúlt időkben (Gyarmathy, 2012), azonban ezen alapvető készségek elsajátításának elhanyagolása más területen hátrányokat idézhet elő. Bár a modern technikai eszközök segítségével a fiatalok ma már nagyon könnyedén jutnak információhoz, az alapvető készségek alapos elsajátításának hiányában nem tudják azt feldolgozni és megfelelően tárolni, így azonban a megszerzett információból nem lesz valódi tudás (Gyarmathy, 2012).

Bodor Béla szerint nem igaz, hogy a fiatal nemzedék kevesebbet ír és olvas, csupán minőségében a hagyományostól eltérően teszi azt. „Nagyságrendekkel többet írnak és olvasnak a mai tinédzserek, mint mi annak idején. Nem könyvet, hanem digitális dokumentumokat olvasnak, és nem kézzel írnak, hanem klaviatúrával. Blogot, e-mailt, fórumbejegyzést, hozzászólást a legváltozatosabb témákról, karakterlapot, profiloldalt, szexhirdetést, hazafias és szerelmi tárgyú költeményeket. Másképp írnak és olvasnak, más céllal és más figyelmi sémákat követve.” (Bodor, 2007).

Kutatásom kiindulópontjaként fontosnak tartottam felmérni, vizsgált alanyaim hogyan élik meg az őket körülvevő digitális kultúrát, mennyiben veszik ki részüket belőle, és mennyiben érinti őket a technikai fejlődés hatására létrejövő hagyományos műveltségben végbemenő változási folyamat. Egy kérdőíves felmérés keretei között kérdeztem meg alanyaimat olvasással, kézírással, internetezéssel és kapcsolattartással összefüggő szokásaikról. A 265 adatközlő tanuló öt különböző típusú középszintű oktatási intézmény tanulója volt, mindannyian 9 vagy 11. osztályos tanulók. Életkoruk 14 és 18 év közé esett. Kapott eredményeimet a következő alfejezetekben csak érintőlegesen, vázlatosan közlöm, majd a dolgozat második részében újra hivatkozom rájuk.

3.1.1. Könyvtár helyett monitor

Jelenünkben a lineáris olvasás információszerző funkciója háttérbe szorult. Ma már rengeteg információ jut el hozzánk képek és hangok segítségével, gondoljunk csak a rádióra, a televízióra, vagy az újabban terjedő felolvasóprogramokra (Gyarmathy, 2012). Az olvasással kapcsolatos kérdésekből kirajzolódó eredményeket a melléklet 1-4. számú diagramjai szemléltetik. Ahogy az 1. számú diagram mutatja, az összes adatközlő tanuló csupán fele szán napi rendszerességgel valamennyi időt kifejezetten olvasásra, amiben az iskolai órákra való felkészülés is benne van. Ez az arány a nyolcosztályos gimnázium tanulóinak esetében eléri a 74%-ot, míg a szakközépiskolák 9-es tanulóinak esetében csupán 40 és 44%, az általános hatosztályos gimnázium 9-es osztályában pedig kevesebb, mint 30%. A 2. diagram alapján láthatjuk tehát, hogy - iskolatípustól és korosztálytól függően - az eredmények erős szórást mutatnak az olvasás rendszerességét illetően.

Fontos megjegyeznünk továbbá, hogy a legújabb generáció számára már nem elsősorban a nyomtatott adathordozókon történő, hagyományos értelemben vett lineáris olvasás a meghatározó, jól mutatja ezt a 3. és a 4. számú diagram. A 3. diagram a vizsgált alanyok könyvtárhasználatra vonatkozó szokásait szemlélteti. A 265 tanuló több mint fele nagyon ritkán látogat el könyvtárba, 6%-uk pedig még sosem volt ilyen típusú intézményben. A hagyományos könyvekkel szemben alanyaik számára sokkal népszerűbbek a digitális adathordozók, ahogy az a 4. diagramon látható. Az adatközlők 67%-a olvas rendszeresen internetes hírportálokat, 32%-uk pedig valamilyen blogot. A kötelezőnek számító tankönyvet a vizsgált tanulók csupán 52%-a veszi rendszeresen kézbe. Emellett népszerűségnek örvendenek még körükben a különféle szórakoztató magazinok és könyvek, amelyeket vélhetően megvásárolnak, hiszen a vizsgált korosztály csupán 10,5%-a rendszeres könyvtárhasználó. A megváltozott olvasási szokások a lineáris olvasás mellett más, változatosabb olvasási stratégiák tanítását, elsajátítását és használatát követelik meg, erre azonban jelen dolgozat keretei között nem áll módomban kitérni.

3.1.2. Archaikussá váló kézírás?

A szövegszerkesztő programok segítségével számtalan típusú gyönyörű írást hozhatunk létre, szemben a nehezen elsajátítható és fáradságos kézírással. Balázs Géza felteszi a kérdést, hogy a technológia fejlődésével mi lesz vajon a kézírás sorsa? Ír-e még valaki kézzel naplót, levelet, receptet, verset és fog-e a jövőben? (Balázs, 2007) Kérdéseire talán némileg választ adnak az 5. és a 6. diagram eredményei, amelyek megmutatják, hogy az általam vizsgált alanyok több, mint 40%-a egyáltalán nem ír már hagyományos levelet, valamint közel 80%-uk nem vezet semmiféle naplót, rendszeres jegyzetet. Legalábbis kézzel nem. Ez a nemzedék ugyanis az iskolai feladatokon kívül már nagyon ritkán, vagy egyáltalán nem alkot folyamatos kézzel írt szöveget, helyette a klaviatúrát használja gondolatainak írásbeli kifejezésére, fórumául pedig az internet különféle csatornáit választja. A műveltségben végbemenő változások, az írási, olvasási szokások változása alapján a fiatal generáció legnagyobb része, így alanyaim többsége is a digitális nemzedék részét képezi.

3.2. Játsszóter helyett chatszoba – A digitális nemzedék

Az előző fiatal generációknak is voltak olyan helyei, ahol közösen eltölthették szabadidejüket és ahol elbújhattak a szülők vigyázó szeme elől. A mostaninak is van, azzal a különbséggel, hogy ez már egy virtuális és sok esetben széles körben nyilvános tér (Török, 2012). Arányaiban világszerte a tizen- és huszonévesek körében találjuk a legtöbb internet-használót, hiszen az 1980 után születettek már beleszülettek a digitális technika világába. Ságvári Bence ezt a korosztályt *digitális bennszülötteknek*, míg az idősebb generáció tagjait *digitális bevándorlóknak* nevezi. A digitális generáció tagjainak szüleikhez viszonyítva egészen mások az elvárásaik és szokásaik a tanulás, a munka, a szabadidő eltöltése és a kapcsolattartás terén (Ságvári, 2012).

Földes Petra szerint digitális technika terjedésével a fizikai-, a társas- és a kulturális környezet mellett megjelent egy negyedik dimenzió, a digitális dimenzió. A fiatal generáció számára azonban ez nem különül el, hiszen ők ebbe nőttek bele, számukra a virtuális tér már a kultúra integráns részét képezi (Földes, 2012).

Bár a fiatalok legnagyobb része valóban jól kiismeri magát a digitális technológia világában és rendszeres fogyasztónak számít, digitális nemzedékről beszélve látnunk kell, hogy a fiatal korosztályokon belül találhatunk olyan csoportokat is, amelyek nem tekinthetők

a digitális nemzedék tagjainak élethelyzetük, az info-kommunikációs eszközökhöz való hozzájutásuk szempontjából, bár életkoruk alapján oda sorolnánk őket. A digitális generáció színre lépése nem a hagyományos nemzedék-váltással, hanem az info-kommunikációs technológia és a hálózat alapú kommunikáció térnyerésével magyarázható (Szabolcs, 2012).

Az Ifjúság2008 kutatás eredményei alapján a magyar 15-29 éves fiatalok 84%-a használja valamilyen formában a számítógépet. Többségük rendszeres, napi szintű internet felhasználó, azonban körülbelül 20%-uk csak a hagyományos kultúra (nyomtatott könyvek és sajtó) fogyasztása mellett használja a digitális kultúrát (Ságvári, 2012).

Kutatásom részeként én is megkérdeztem alanyaimat internetezési szokásaikról. Elsőként szerettem volna felmérni, hogy az adatközlők milyen gyakorisággal és milyen mértékben használják a világhálót, ennek eredményét a melléklet 7. számú diagramja szemlélteti. A diagramról leolvasható, hogy a vizsgált tanulók 89%-a naponta használja az internetet, ezen belül 57%-uk napi több órát is eltölt a világhálón. Őket tehát mindenképpen a digitális nemzedék tagjai közé sorolhatjuk. Iskolatípusonként vizsgálva azonban jelentős különbségeket tapasztalhatunk. Míg a közgazdasági szakközépiskola 11-es tanulóinak 86%-a naponta több órát is internetezik, addig ez a szám az általános és hatosztályos gimnázium 9. osztálya esetén csupán 32%, de a többi gimnáziumban is alacsonyabbra tehető a naponta több órát internetezők aránya.

Természetesen kíváncsi voltam, milyen céllal használják kutatásom alanyai az internetet. A tanulók közel 80%-a a barátaival, ismerőseivel, rokonaival való kapcsolattartásra használja elsősorban a világhálót, a kapcsolattartás tehát magasan a legnépszerűbb használati célként jelent meg. A tanulók 40%-ának válaszai között szerepelt a zenehallgatás és a filmnézés. Közel 30%-uk életében tájékoztató funkciót is ellát a világháló, míg 24%-uk tanulásra is használja. Az adatközlők több választ is írhattak erre a kérdésre, az eredmények összesítésénél az első három megjelölt célt vettem figyelembe. A bővebb eredmények a 8. számú diagramon láthatók.

Megkérdeztem az adatközlőket arról is, pontosan hogyan tartják a kapcsolatot barátaikkal, ismerőseikkel, rokonaikkal, ha nem tudnak személyesen találkozni. A kapcsolattartási célból létrejött internetes csatornák ugyanis kiváló tükrei a virtuális írásbeliség helyesírási norma- és szokásrendszerének. A különféle internetes kommunikációs csatornák népszerűségét alanyaim körében a 9. számú diagram szemlélteti. A 265 fiatal 87,5%-a használja a *Facebook* nevű közösségi oldalt kapcsolattartásra, de szintén nagyon népszerűek körükben a *Skype* (37,70%) és az *Msn* (34,70%) elnevezésű személyes csevegőfelületek, chatprogramok is. Az elektronikus levél ezek mellett kissé elmaradva

következik, a fiatalok csupán 30,90%-a ír szívesen e-mailt. Szintén sokan használják közülük (67,5%) a mobiltelefon SMS funkcióját is kapcsolattartásra, amely létrehozásában és az üzenetküldés gyorsaságában is a hasonló az internetes műfajokhoz.

Összefoglalva tehát a kérdőíves vizsgálat első részének eredményeiből kirajzolódott előttem, hogy alanyaim kulturális, írási, olvasási és kapcsolattartási szokásai az előző generációkhoz viszonyítva erőteljes változásokat mutatnak. Közel 90%-uk napi rendszerességgel használja az internetet, legtöbbjük számára ez képezi a szabadidő eltöltésének legjelentősebb részét. Legfőképpen kapcsolattartásra használják a világhálót, legkedveltebb csatornáikat pedig az önálló vagy közösségi oldalhoz tartozó chatprogramok, kisebb mértékben az elektronikus levél jelentik. Ezen új kommunikációs műfajok magukban hordozzák az interneten kialakuló új szabály és normarendszerek összességét, amelyek erősen eltérnek a hagyományos nyelvhasználati szabályoktól. Felmerül a kérdés, hogy ha a fiatal generáció tagjai akár napi több órában alkotói és befogadói az új, folyamatosan alakuló szabályok szerint létrejövő internetes nyelvnek (írott beszélt nyelvnek), vajon milyen hatással van ez a hagyományos módon létrehozott, kézzel írt műveikre? Felfedezhető-e az internetes nyelvhasználat hatása a digitális nemzedék kézzel megalkotott fogalmazványaiában, avagy képes az alkotó elkülöníteni az internetes kód jellegzetességeit a hagyományos normarendszertől? Létezik-e kódkeveredés a klaviatúrával megalkotott, internetes nyelvhasználat normáinak megfelelő szöveg jellegzetességei és a kézzel létrehozott szöveg hagyományos nyelvi normái között? A dolgozat következő fejezetében erre igyekszem választ adni.

4. Fogalmazásvizsgálat

4.1. A fogalmazási képességről

Az írásbeli és a szóbeli közlésnek megfelelően megkülönböztetünk írásbeli és szóbeli kifejezőképességet. Nagy József Nevelési Kézikönyve szerint az írásképesség íráskészségből és fogalmazási képességből tevődik össze, amelyek közösen az információk írott szöveggé alkotását szolgálják. A fogalmazási képesség összefüggő gondolatrendszerek írásbeli közlésének szabályrendszere, amely azon folyamat véghezvitelére tesz képessé, amely a tartalmak feltárásától a szöveg lejegyzéséig terjed (Nagy, 1996, 64. o.)

Kádárné Fülöp Judit meghatározása szerint „az írásbeli kifejezés képessége a nyelvi, gondolkodási és együttműködési képességnek, valamint olvasás- és írástechnikai készségnek olyan kommunikációs feladatok megoldására szerveződött együttese, amelyekben a közlő a címzettet írott közleménye útján tudja befolyásolni.” (Kádárné, 1990, 19. o.). Fontos, hogy a folyamathoz, a közlő munkájához tartozik az írásbeli közlés a kommunikációs céloknak és a címzett szükségleteinek megfelelő megtervezése, a szövegművé való formálása, végül a szöveg rögzítése. Kiemelendő azonban, hogy a fogalmazás képessége nem csupán jártasságok, készségek és ismeretek összessége, hanem azoknak új minőségű szerveződését jelenti. Ezért az írásbeli kifejezés színvonalát csak valós kommunikációs helyzetre válaszoló önálló szövegművek alapján ítéld meg (Kádárné, 1990. 21. o.).

A fogalmazásképeség fejlődése olyan folyamat, amelyben a technikai és nyelvi megformálás helyessége egyre kevésbé igényel tudatos figyelmet, és ez a külalakban, helyesírásban, nyelvhelyességben tükröződik; egyre jobban érvényesül a közlési attitűd, vagyis az én kifejezése helyett a közlés, az olvasóközpontú szövegek létrehozása kerül a középpontba, tehát a kimondás-leírás aktusa helyett a megértetés felelősségének vállalása lesz hangsúlyos, valamint a szöveg megfogalmazója képessé válik egyre inkább különválasztani szándékait, terveit magától a szövegtől. (Molnár E. K., 2009)

Kádárné Fülöp Judit szerint ahhoz, hogy a fogalmazó képes legyen a fogalmazási feladat megoldása közben a kommunikációs problémahelyzet egyedi sajátosságaira összpontosítani, a szövegmű alkotásának igen sok műveletét készségfokon, rutinszerűen kell elsajátítania. S. Takala finn nyelvész alapján Kádárné a szükséges készségeket a következő négy csoportba szervezi: íráskészségek (kézírás, gyorsírás, szövegszerkesztő kezelése), nyelvi készségek (nyelvhasználat, helyesírás, központosítás), társas interakció készségei (beleélés,

figyelmesség az olvasó irányába, az együttműködés készsége) és a verbális gondolkodási készségek (verbális emlékezet, megértés, következtetés készségei) (Kádárné, 1990, 22. o.).

4. 2. A fogalmazásvizsgálatok hazai hagyománya

Sajnos az írásbeli szövegalkotásnak jelenleg még nincs olyan kialakult mérési-értékelési kultúrája, mint a szövegértésnek (Molnár, 2009). Kisebb, helyi, megyei mérések viszonylag gyakran készülnek, azonban ezek általában csekély adatmennyiséggel dolgoznak, és csupán részkérdéseket vetnek fel. Eddig kevés átfogó, nagymintás pedagógiai fogalmazásvizsgálat valósult meg hazánkban. Jelen dolgozat keretei között én csupán a kiemelkedőbb méréseket, valamint saját kutatásom szempontjából példát, segítséget, összehasonlítási alapot jelentő vizsgálatokat szeretném röviden áttekinteni.

Orosz Sándor vizsgálata 1967-1968-ban készült, 5., 8., 10. és 12. évfolyamos, egyenként 270 fős almintákon. Célja az volt, hogy objektív szempontrendszert dolgozzon ki a szövegek színvonalának jellemzésére, országos helyzetképet adjon a fogalmazási képesség színvonaláról, valamint megragadja a képesség fejlődését. Az alanyoknak három műfajban (leírás, jellemzés és elbeszélés) kellett szöveget alkotni. A vizsgált szempontok jelentős részében műfajfüggő eltéréseket figyelt meg, valamint megállapította, hogy a felső tagozaton és a középiskolában a nyelvi kifejezésrendszer és a fogalmazástechnika nem tart lépést a tudattartalom fejlődésével (Orosz, 1972).

Kádárné Fülöp Judit munkája az 1984-es IEA nemzetközi fogalmazásvizsgálat magyar eredményeiről ad számot, felvázolva a hazai helyzetképet, összehasonlítva azt a nemzetközi eredményekkel. Vizsgálatának mintájául 2491 8. évfolyamos és 1977 12. évfolyamos, kizárólag gimnazista diák írásműve szolgált. Műfaj tekintetében levelet, esszét, érvelést kellett készíteni. Értékelési rendszere egy különféle szempontok alapján összeállított ötfokú skálán alapult. Kádárné következtetéseiben kiemeli, hogy a fogalmazások énközpontúak, mivel az alkotók figyelmen kívül hagyják a befogadót. (Kádárné, 1990)

Horváth Zsuzsanna 1995-ben zajlott mérése 445 12. évfolyamos gimnazista írásbeli munkáján alapult, és az érvelést középpontba állító esszéfeladat értékelhetőségét kívánta elemezni. Vizsgálatában a magyar fiatalok teljesítményét holland évfolyamtársaikéval vetette össze, levonva a következő tapasztalatokat. A magyar fiatalok kevésbé magabiztosak az írásbeli kifejezésben, kevésbé tartják azt fontosnak és kevesebb gyakorlatuk is van az írásbeli

szövegalkotásban. Horváth kiemeli az érdekérvényesítés, a rábeszélés gyakorlatának hiányosságát, ezen belül pedig a saját álláspont kifejezésének problémáját.

Molnár Edit Katalin *Iskolai műveltség*, 1999 vizsgálat keretei között szegedi 7. (N = 427) és 11. évfolyamos (N = 371) tanulók levélformában írt kifejezéseit vizsgálta. Statisztikai alapján a gimnazisták munkáit találta legjobbnak, míg a szakközépiskolások teljesítménye alig különbözött azon hetedikesek teljesítményétől, akik csoportjukon belül az átlagnál jobb tanulmányi eredménnyel rendelkeznek. Molnár vizsgálta a szociokulturális háttérrel is, amely alapján megállapította, hogy a szülők végzettsége kimutatható összefüggésben áll a gyermekek fogalmazási képességével.

Hegedűs Istvánné 1999-2000-ben 8. évfolyamos diákok szövegalkotási képességét mérte fel egy hivatalos információkérő levél és egy magánjellegű önjellemzés megalkotásának formájában. Tapasztalata alapján a hivatalos levelek minden szempont tekintetében jóval gyengébbek voltak. Ennek okául a kommunikációs helyzet eltérését vagy a szövegminták ismeretlenségét jelöli meg.

Különösen érdekesnek bizonyult kutatásom szempontjából Vallent Brigitta fogalmazásvizsgálata. Vallent célja elsősorban a fogalmazásokban előforduló leggyakoribb hibatípusok feltárása volt. 36 kilencedikes gimnazista két-két fogalmazását vette alapul. A tanulóknak elemző jellegű írásműveket kellett létrehozni megadott irodalmi témában, három cím közül tetszőlegesen választva. A szerző vizsgálta a mondatszerkesztési sajátosságokat, a helyesírást, valamint a grammatikai, nyelvhelyességi, stilisztikai hibák megoszlási arányát térképezte fel. Értékelési rendszere példaadó volt számomra. Vallent Brigitta kutatásának leírásában kiemeli, hogy a fiatalok fogalmazásában egyre inkább előfordulnak beszédszerű elemek, valamint, hogy a tanulók az iskolai feladataikon kívül szinte egyáltalán nem hoznak létre hosszabb terjedelmű szövegeket, mert előnyben részesítik a rövid formákat, mint az e-mailt, vagy a telefonon küldhető üzenetet (Vallent, 2008).

4.3. Az internetes nyelvhasználat hatásának vizsgálata a fogalmazásokban

4.3.1. A fogalmazási feladatok típusai

Kutatásom minden alanyának két írásbeli fogalmazást kellett elkészítenie. Ezek közül az egyik általános véleményközlő szövegalkotási, míg a másik gyakorlati írásbeliséget felmérő feladat volt. A mintavételt követően összesen tehát 530 írásmű állt a rendelkezésemre. Az évfolyamok anyanyelvi tudásszintjüknek megfelelően különböző feladatot kaptak.

A kilencedikes tanulók véleményközlő feladata egy 10-12 mondat terjedelmű írásmű elkészítése volt. Mivel a téma és az érdeklődés nagyban befolyásolja a tanulók aktuális fogalmazási képességét (Kádárné, 1990), ezért az alanyok három különféle téma közül tetszőlegesen választhattak, közülük csupán egyet kellett kidolgozniuk. Mindhárom megadott témát az elmúlt évek 8. osztályos tanulóknak szóló központi magyar nyelv és irodalom felvételi feladatlap szövegalkotási feladatai közül vettem át. Az alanyoknak erre a feladatra 25 percük volt, mely idő általában elégnak bizonyult. Az eredeti feladatlap megtekinthető a melléklet 1. számú feladatlap címszava alatt.

A kilencedik évfolyam gyakorlati írásbeliséget felmérő feladattípusában egy olyan elektronikus körlevelet kellett írni, amelyben meghívják barátait egy kirándulásra. Az elektronikus körlevél ötletét az emelt szintű érettségi feladatsorából emeltem ki, azonban témáját teljesen megváltoztattam, hogy jobban illeszkedjen a kilencedikes gyerekek életkori sajátosságaihoz. Azért találtam megfelelőnek a kilencedik évfolyam számára is ezt a műfajt, mert - ahogy a kérdőívek eredményeiből is kirajzolódott - legtöbbjük napi rendszerességgel használja az internetet kommunikációs céllal. Mivel a körlevél eredetileg elektronikus műfaj - hiszen kézzel nem írunk körlevelet – az volt az előzetes hipotézisem, hogy ennél a feladatnál lehet legszembetűnőbb a kódkeveredés az internetes nyelvhasználati normák és a normál írásbeliségre vonatkozó hagyományos szabályok között. Hogy erősítsem a műfaj keltette hatást, a feladatlapot úgy alakítottam ki, hogy az a tanulók több mint 90 százaléka által kedvelt Facebook levelezőfelületét imitálja, így keltve némileg digitális hatást. A feladatlapok mintái megtalálhatóak a mellékletben. Erre a feladatra a tanulóknak 15 percük volt.

A tizenegyedik évfolyamos alanyoknak először egy véleményközlő, érvelő fogalmazástípust kellett írniuk 12-15 mondat terjedelemben. Szintén három különféle téma közül választhattak. Mindhárom feladatot az elmúlt évek középszintű érettségi

feladatlapjaiból emeltem ki, az érvelési feladattípusok közül (Lásd. a melléklet 3. számú feladatlapját.). Nagyon fontos, hogy mindegyik téma csak általános tájékozottságot, nem pedig konkrét lexikális tudást követelt meg a tanulóktól. Ez azért lényeges, mert nem szerettem volna, hogy az eltérő iskolatípusba járó alanyok írásműveit előzetes tudásszintjük befolyásolja. Erre a feladatra a tanulók 25 percet kaptak.

A tizenegyedikesek gyakorlati írásbeli feladata egy – az igazgatónak címzett – hivatalos levél megírása volt, amelyben kérvényezniük kellett, hogy több sportolási lehetőség és testnevelés óra legyen az iskolában. Előzetesen az volt a hipotézisem, hogy ebben a teljesen formális nyelvet megkövetelő műfajban lesz a legkevésbé észrevehető az internetes nyelvhasználat hatása. A feladatot 15 perc alatt kellett kidolgozni.

A fogalmazási minták felvétele rendben, a kérdőívek kitöltésével egyidejűleg zajlott. Sajnos már a mintavétel befejeztével nyilvánvalóvá vált számomra, hogy az összes fogalmazást komplex, több szempontú elemzéssel nem áll majd módomban egyedül feldolgozni, ezért végül arra az elhatározásra jutottam, hogy minden osztályból az IEA fogalmazásvizsgálatból megismert véletlenszerű mintavétellel választok ki tíz-tíz tanulót, akiknek mindkét fogalmazását megvizsgálom. Így összesen 50 kilencedikes és 58 tizenegyedikes tanuló fogalmazásait értékeltem, amely 216 írásmű több szempontú elemzését jelenti. (A tíz teljes osztály mellett volt egy nyolc főt számláló magyar nyelv és irodalmat emelt szinten tanuló csoporttól is mintáim.) A véletlenszerű mintavételnél ügyeltem arra, hogy a kézírás semmiképpen se befolyásolja választásomat, valamint hogy a nemek osztályonként 50-50%-ot alkossanak. Erre a műszaki szakközépiskola esetében nem volt lehetőségem, mivel az intézményben kizárólag fiúk tanulnak. Végül a fogalmazások értékeléséből kirajzolódó eredményeket összevettem a teljes minta (265 fő) alapján kirajzolódó kérdőíves eredményekkel.

4.3.2. Az értékelés módszerei

A fogalmazások értékelési rendszerének kidolgozásakor figyelembe vettem azon értékelési mintákat, amelyeket az előzetesen ismertetett hazai fogalmazásvizsgálatok során alkalmaztak, valamint a központi felvételik és a kétszintű érettségi szövegalkotási feladatainak javítási útmutatóit is. Saját értékelési módszerem kidolgozásakor azonban arra törekedtem, hogy elsősorban azokat a hagyományos írásbeliség normáitól eltérő hibákat szűrjem ki, amelyek létrejöttében feltételezhetően az internetes nyelvhasználat játszhat

szerepet. Igyekeztem kimutatni az írásművekben tehát azokat az itt hibának számító jellegzetességeket, amelyek az internetes kommunikációt, az internetes nyelvhasználatot, az írva csevegést jellemzik. Ennek megfelelően vizsgáltam a helyesírást, a nyelvhelyességet és a stílust. Nem vettem figyelembe viszont az olyan hagyományosnak tartott értékelési szempontokat, mint a külalakot, avagy a szigorú értelemben vett tartalmat. A szigorú értelemben vett tartalom helyett az alkotói közléstudatot vizsgáltam, tehát befogadói szempontból közelítettem meg az írásművek közléscéljának létrejöttét.

Sokat merítettem az IEA-fogalmazásvizsgálat értékrendszeréből (Kádárné, 1990), mivel azonban az ötskálás, etalonfogalmazásokkal dolgozó és zsűrimódszerrel bíráló reprezentatív, nemzetközi felmérés az általános fogalmazási szint felmérését célozta, értékrendszere nem kifejezetten a jelen kutatásban felvetett kérdések megválaszolását szolgálta volna. Nem volt célom konkrét jeggyel értékelni az írásműveket, sokkal inkább feltárni azokat a hibatípusokat, amelyek az írásművekben megjelenő beszédszerűséget és az internetes nyelvhasználati normák hatását tükrözik. Ebből kifolyólag nagyon hasznos példa volt számomra Vallent Brigitta vizsgálatában alkalmazott értékrendszere, amely több más értékelési szempont mellett kifejezetten a fogalmazásokban előforduló hibatípusokat kategorizálta és jelenítette meg (Vallent, 2008).

A fogalmazásokban fellelhető, általam vizsgált hibákat típusokba soroltam és gyakorisági táblázatokban gyűjtöttem össze. A gyakorisági táblázat üres mintája a melléklet egyéb dokumentumai között fellelhető.

Fontos, hogy elsődlegesen nem a hibapontok számára voltam kíváncsi, hanem arra, hogy az alanyok mennyi olyan helyesírási, grammatikai, stílusbeli hibát ejtenek írásműveik kidolgozása során, amely hibák az internetes nyelvhasználat lazább, formálódó normarendszere felé mutatnak. Mint már előzőleg utaltam rá, az internetes kommunikáció révén jelenünkben egy új nyelvhasználati normarendszer van kialakulóban, amely a beszélt és az írott közlési forma jellegzetességeit ötvözi. Az internetes nyelvhasználat során a hagyományos nyelvi, helyesírási szabályokat csak bizonyos korlátok között kérhetjük számon, hiszen a hálózat használói a maguk képére alakítják a nyelvet. Különösen a netes csevegők (chatelők) nyelvhasználatára jellemző, hogy a hagyományos szabályokat felülírják az információ minél gyorsabb áramoltatása, valamint a kommunikáció nonverbális elemeinek hiánypótlása céljából (Bódi, 2004, 56. o.). Befolyásolja természetesen az elektronikus írásmű kialakítását az is, hogy a levelezőrendszerhez, csevegőfelülethez tartozik-e szövegszerkesztő-, és helyesírásellenőrző-program. Vannak olyan felhasználók, akik internetes kommunikációjuk

során is ragaszkodnak a hagyományos, „iskolában megtanult” nyelvhasználati normákhoz, azonban a legtöbben ettől kisebb-nagyobb mértékben elrugaszkodnak.

A kérdőíves vizsgálat keretei között felmértem az adatközlőim internetes nyelvhasználatával kapcsolatos szokásait, hogy ez egyfajta alapot nyújtson a fogalmazásokkal való összevetés során. A melléklet 10. és a 11. diagramja szemlélteti, hogy az általam megkérdezett fiatalok mennyire tartják fontosnak a helyesírást és a stílust egy elektronikus levél megírása, valamint az internetes csevegés során. Míg az e-mail esetén a tanulók 73%-a szerint igenis fontos a stílusra és a helyesírásra figyelni, addig a csevegés (chatelés) esetében csupán 33%-uk gondolja ugyanezt, mivel itt már csak az az elsődleges számukra, hogy csevegőpartnerük megértse közlendőjüket. Egy másik kérdéstípus keretei között is megkérdeztem adatközlőimet, mennyire tartják fontosnak a helyesírást az internetes csevegés során, ennek eredményeit a 15. és a 16. számú diagram szemlélteti. A kérdések arra vonatkoztak, hogy az alanyok mennyire ügyelnek chatelés során saját helyesírásukra, és mennyire idegesíti őket, ha csevegőpartnerük helyesírási hibát vét. Az összesített eredményekből az derül ki, hogy a vizsgált tanulók csupán 6%-a ügyel szigorúan saját helyesírására, ellentétben a fentebb említett 33%-os eredménnyel. A diagramokról leolvasható továbbá, hogy a kilencedikes tanulók szinte minden iskolatípusban sokkal kevésbé igényesebbek saját és partnerük internetes helyesírására, mint a tizenegyedikes korosztály. Kivételt egyedül a nyolcosztályos gimnázium kilencedik osztálya jelenti, ők korosztályukénál fontosabbnak tartják a helyesírást az internetes kommunikáció során.

Sándor Klára szerint az „ímélt nincs értelme gondosan megfogalmazni, hiszen lehetőséget nyújt a félreértések gyors tisztázására; nem kell takarékoskodnunk a tartalmat illetően sem, írhatunk jelentéktelen, napi eseményekről. Így nem a kultúra rombolása, hanem a tartalomból és az információs csatorna tulajdonságaiból egyenesen adódó következmény, hogy az ímélszövegek kócosabbnak, rendezetlenebbnek tűnnek - ha a hagyományos írott szövegekre jellemző tulajdonságokat keressük bennük. De megfogalmazhatjuk ezt úgy is, hogy a beszélt szöveghez közelítenek sokkal inkább, mint eddig bármilyen írott szöveg.” (Sándor, 2001).

Ha a 9. számú diagram adataira visszaemlékezünk, amely a tanulók körében népszerű elektronikus kommunikációs csatornákat szemléltette, érzékeljük, hogy ez a korosztály leginkább csevegve, chatelve kommunikál szívesen, az e-mail kevésbé népszerű műfaj számára. Ennek megfelelően a helyesírási, nyelvhelyességi, stilisztikai vizsgálat során az

internetes csevegők nyelvhasználatát vettem alapul, ezek jellegzetességeit vizsgálva, keresve a kézzel készített fogalmazásokban.

4. 4. A fogalmazásvizsgálat tanulságai

A vizsgálati anyag összegyűjtését követően 265 adatközlő összesen 530 írott fogalmazása állt rendelkezésemre. Minden alanytól egy gyakorlati és egy véleményközlő fogalmazást kaptam. Minden fogalmazás alapos, több szempontú elemzése, vizsgálata nem állt módomban, ezért a magyar fogalmazásvizsgálatok keretei között gyakran alkalmazott, véletlenszerű mintavétellel választottam ki a vizsgálandó írásműveket. Minden osztályból tíz tanuló, öt lány és öt fiú fogalmazásait vizsgáltam meg. Mivel a műszaki szakközépiskolában csak fiúk tanulnak, ezekből az osztályokból tíz-tíz fiú adatközlő fogalmazásai kerültek elemzésre. Az általános gimnázium magyar nyelv és irodalmat emelt szinten tanuló csoportja nyolc főt tett ki, az ő fogalmazásait egytől-egyig megvizsgáltam. Így összesen 216 írásművet vettem figyelembe a megadott szempontok alapján. A vizsgálat során a legérdekesebb, legszembeütőbb és legnagyobb eltéréseket mutató eredmények gyakorlati írásbeliséghez kötődő fogalmazások, tehát a baráti körlevél és a hivatalos levél értékeléséből születtek, így elsősorban ezek részletes eredményeit szeretném bemutatni, összevetve a kérdőíves háttérkutatás eredményeivel. Utólag igazolódott, hogy azért volt jó választás feladattípusként a gyakorlati írásbeliséget igénylő levél műfaja, mert a konkrét szituációhoz kötött feladat jobban előidézte az alanyok természeteshez közelítő írásbeli nyelvhasználatát, fogalmazási képességét.

A vizsgált gyakorlati fogalmazásokban fellelhető hibák osztályonkénti összesített számát a 12. számú diagram szemlélteti, míg a 13. és a 14. diagram a hibatípusok megoszlását tárja elénk összesítve és osztályonként lebontva. Ebből látható, hogy a kilencedikes évfolyamok átlagban jóval nagyobb hibaszámmal dolgoztak, mint a tizenegyedikes évfolyamok. A kilencedikesek között az egyházi nyolcosztályos gimnázium és a közgazdasági szakközépiskola, míg a 11. évfolyamos gyerekek körében az általános gimnázium faktos csoportja, az általános nyolcosztályos gimnázium és az egyházi nyolcosztályos gimnázium érték el a legkevesebb hibaszámot.

A hibák típus szerinti megoszlási arányát tekintve a helyesírási és központoszási hibák száma a legjelentősebb, összesen 427. Ez az összes hiba 57% jelent. A stilisztikai hibák aránya 30%, míg a grammatikai és nyelvhelyességi hibák aránya 13%-ot tett ki.

4.4.1. Helyesírási vizsgálat

Az alanyok helyesírásának vizsgálata során minden helyesírási hibát egységesen vettem figyelembe függetlenül attól, hogy az általános értékelési szempontok alapján a durva, súlyos, az egyéb, vagy a központosítási hiba kategóriájába tartoznának. Ennek oka, hogy elsődlegesen nem a hibapontok számára voltam kíváncsi, hanem arra, hogy az alanyok mennyi olyan helyesírási hibát ejtenek írásműveik kézzel történő kidolgozása során, amely helyesírási hibák az internetes nyelvhasználat lazább, formálódó normarendszere felé mutatnak. Természetesen minden hibát javítottam és figyelembe vettem, ezek mennyiségét a 12. számú diagram szemlélteti. A kapott eredmények közül szeretném most külön kiemelni azokat a helyesírási hibatípusokat, amelyek erőteljesen az internetes nyelvhasználatra, ezen belül a chatnyelvre jellemzőek.

4.4.1.1. Divatos írásmódok

Az internetes kommunikáció során a közlők a minél gyorsabb üzenetváltás érdekében gyakran a hagyományos helyesírási szabályokat is figyelmen kívül hagyják. Emellett új, divatos beszédmódokat alakítanak ki, hogy közlendőjük minél egyedibb, különlegesebb, figyelemfelkeltőbb legyen (N. Császi, 2012).

Az internetes nyelvhasználat, különösen a chat során tömegesen jellemző a helyesírási pongyolaság, amely lehet a gyorsaság, kényelem, tréfakedv vagy csoportnyelvi hatás következménye. Ezen belül külön kiemelendő a már-már erőltetett fonetikus írásmód, akár az idegen szavak esetében is. Ennek oka, hogy legalább részlegesen megjelenhessen az amúgy hiányzó kiejtés, hangzás, a kötetlen beszélt nyelv hangzásának, fonetikájának a jelölése. (Például: *asszem, emléxel, taníccs.*) Fontos, hogy a fonetikus írásmód ebben a nyelvi közegben nem feltétlenül az anyanyelvi műveltség hiányát jelenti, lehet teljesen szándékolt is.

A háttérkutatás keretei között megkérdeztem adatközlőimet, milyen mértékben jelenik meg internetes nyelvhasználatukban a szándékolt fonetikus írásmód. Az eredményeket a 17. számú diagram szemlélteti. Eszerint a tanulók legnagyobb része elutasítja, hogy előnyben részesítené a fonetikus írásmódot chatelés során. 22%-uk jelzi, hogy néha vagy gyakrabban, de alkalmazza a fonetikus írásmódot. A fogalmazások vizsgálata során bár találtam példát a szándékolt fonetikus írásmódra, elsősorban a kilencedikes tanulók baráti körleveleiben, az összes eredmény tekintetében egyáltalán nem volt számottevő a szándékolt kiejtés szerinti

írásmód megjelenése. Néhány példa: *szijasztok, nemtom, délbe, perszeha, kóla*). A vizsgált fogalmazások alapján úgy tűnik tehát, a tanulók többsége egyelőre tisztában van azzal, hogy a szándékolt fonetikus írásmód olyan durva normabontás, amely bár a monitor képernyőjén elfogadható, papíron, kézzel leírva nem állja meg a helyét.

Szeretném kiemelni viszont a hasonlóan súlyos normabontásnak számító úgynevezett összevonásokat, összerántásokat, durva rövidítéseket, amelyek szintén a chatnyelv fő jellegzetességei közé tartoznak. Bár ezek kétségtávol már a stílust is érintik, a szóalakok jelentős torzulása miatt úgy döntöttem, a helyesírási vizsgálaton belül foglalkozom velük. Chatelés során a több szóból álló szókapcsolatok rövidítésének, összevonásának funkciója, hogy a közlő minél kevesebb erőfeszítéssel, minél gyorsabban juttathassa el üzenetét címzettjének. A módszer során a szavak általában rövidítve kapcsolódnak egymáshoz, míg máskor elmarad a toldalék, vagy a kötőjel. Nagyon gyakran tapasztaltam, hogy a tanulók dátumot, időpontot, vagy egyéb számnevet tartalmazó szókapcsolatot írnak le helytelenül. Például: *fél8kor, 7re, csüt., kb3ig, júni5, 1karton sör*. Ennek oka vélhetően, hogy a számot tartalmazó időpontok, dátumok helyesírása amúgy is gondot okoz a gyerekeknek, tehát az ehhez tartozó helyesírási szabályok kevésbé rögzültek, ebből adódóan pedig könnyebben felülíródnak a számukra megszokottabb, az internetes nyelvhasználatra jellemző kódok által. A számok szavakkal, toldalékokkal való összerántásából tapasztalható kódkeveredés egyértelműen a kilencedikesek baráti leveleiben volt érzékelhető, a tizenegyedikesek hivatalos leveleiben nem. A számokkal kapcsolatos összevonások mellett még tapasztaltam néhány durvább rövidítést, például: *puszpá, pápusz* = puszi pá, *h* = hogy, *azt* = aztán.

Az interneten csevegők gyakran térnek el a magánhangzó-hosszúság és a mássalhangzó-hosszúság jelölésének helyesírási szabályaitól, valamint gyakori körükben a teljesen ékezet nélküli billentyűhasználat is (Bódy, 2004). Ezeknek oka lehet a kényelem, vagy a számítógép klaviatúrájának beállítása is (például angol nyelvű billentyűzet). A természetes írás során ez a körülmény nem léphet fel. Bár a vizsgált fogalmazásokban találtam példát a magánhangzó-hosszúság és a mássalhangzó-hosszúság jelölésének elvételére (23 hiba a 427 összes helyesírási hibából), ezek aránya nem számottevő, így véleményem szerint csupán a rosszul rögzült helyesírási szabály alkalmazása, nem pedig az internetes nyelvhasználat hatása áll a jelenség a háttérben.

Gyakorta előforduló jelenség az internetes csevegés során továbbá a kis- és nagybetű használatának szabálytalan módja. Előfordul, hogy a chatelő személy a kényelem érdekében csak kisbetűt használ, míg a csupa nagybetűvel való írásmód olyan kiemelési módszer, amely a mögöttes emocionális tartalmat, illetve a kiabáló, hangos beszédet kívánja érzékeltetni. Az

alanyok ezzel kapcsolatos szokásait a 18. számú diagram szemlélteti. Ebből látható, hogy a csupa nagybetű használata a tanulók 42%-ára gyakran vagy kifejezetten jellemző. Ennek ellenére az írott fogalmazásokban csak elvétve találtam erre példát, természetesen a baráti levelek esetén, és főként a köszönésnél, elköszönésnél, tehát amikor a közlő nagyobb „hangsúlyt” szeretett volna adni a leírt szavaknak. Például: *CSŐ, CSŐSZTÖK, HALI, GYERTEK!*. Feltételezésem szerint a kevés példának oka lehet, hogy a nyomtatott nagybetűk megalkotása kézzel nagyobb erőfeszítést és több időt igényel, mint a folyóírással létrehozott betűk leírása, tehát klaviatúra nélkül egyáltalán nem praktikus ennek a kiemelési módszernek az alkalmazása.

Szép számmal akadt viszont példa az írásművekben a kis- és nagy kezdőbetű helytelenül történő használatára. Gyakran tapasztaltam, hogy a tulajdonnevek válogatás nélkül kis kezdőbetűt kaptak. Például: *rámszakadék, gellért hegyre, szőlődomb, által ér, turulmadárhoz, amerikai pitét* (filmcím), *viaszmúzeum, örsön*. A példák szintén a baráti levelekből valók, minek oka azon tartalmi követelmény, hogy a tanulóknak egy kirándulásra kellett meghívni barátait. A nagy kezdőbetű mellőzése egyértelműen utalhat a számítógépes nyelvhasználatban megszokott pongyola helyesírás fokozatos átvételére. Úgy gondolom továbbá, ez azért a tulajdonnevek esetében jelentkezik elsősorban, mert azok helyesírási szabályainak elsajátítása alapvetően is nehézséget okoz a tanulóknak. Mivel a normák kevésbé rögzültek, könnyebben felülíródnak, s létrejön a kódkeveredés. Megdöbbentőbb jelenség volt számomra, hogy egyes tanulók teljesen mellőzték, vagy csak véletlenszerűen alkalmazták a nagybetűs mondatkezdést. A nagybetűs mondatkezdés elhagyása szintén a kódkeveredés jeleit mutatja. Találtam példát emellett köznevek, melléknevek nagybetűvel történő írására is, például: *Program, a Közeli erdőben, Almásfüzitőn és Környékén, Londoni útra, Vasárnap* stb.

A chatnyelvben szintén a kiemelést, figyelemfelkeltést szolgálja a szó egy betűjének a megsokszorozása, amely tulajdonképpen felesleges betűhasználatot jelent. A háttérkutatás előzetes kérdése alapján a vizsgált tanulók csupán 18%-a vallja, hogy gyakran alkalmaz ilyen típusú kiemelést internetes nyelvhasználat során (19. számú diagram). Az írott fogalmazásokban ennek jele egyáltalán nem mutatkozott meg. Úgy gondolom azért, mert a betűmegsokszorozás szintén olyan durva, agresszív normától való eltérésnek számít, amit a papír egyelőre még levet magáról. Fontos továbbá, hogy mialatt a betűsokszorozást a számítógépen egy billentyű hosszabb ideig történő nyomva tartásával könnyedén megvalósíthatunk, ezzel szemben kézzel leírva nehezebb, fáradságosabb művelet eredménye, tehát egyáltalán nem praktikus megoldás.

A fiatalok körében különösen divatos netes írásmódnak számít a magyar szavak, főként a tulajdonnevek angolosítása, vagyis az angol helyesírást imitáló jelölés. (Például: *buleee* = buli, *csajszee* = csajszi, *Ency* = Enci, *Wiky* = Viki, *Barbie* = Barbi.) Erre megint csupán elvétve, szórványszerűen találtam példát az írásművekben, kizárólag a baráti levelekben, és főként lány szerzők esetében.

A szigorú értelemben vett helyesírás, helyesírási szabályok vizsgálata során azt tapasztaltam tehát, hogy a netes nyelvhasználat és a természetes írásbeliség között létrejöhet kódkeveredés, de kifejezetten azokban az esetekben, ahol a hagyományos helyesírási szabály nem eléggé rögzült. Ha a tanuló bizonytalan az írásmódban (dátum, időpont, tulajdonnév esetén például), nagy eséllyel az általa megszokott, internetes nyelvhasználatra jellemző pongyolább, egyszerűsítésre és kényelemre törekvő internetes helyesírási szokásrendszert fogja alkalmazni. Ez egyértelműen azokban a kommunikációs szituációkban mutatkozott meg, ahol a gyerekek oldottabb, közvetlenebb stílusban írhatott, tehát a baráti levelek esetében. Nem találtam általános kódkeveredés jelét azokban az esetekben, ahol a kódkeveredés túlságosan durva, agresszív normaszegéssel járt volna együtt, vagyis a kiejtés szerinti írásmód, a betűsokszorozás és a csupa nagybetűs írásmód esetében. A tanulók ezeket valószínűsíthetően egyelőre még elfogadhatatlan szabályszegésnek érzékelik papíron leírva. Azt mondhatjuk tehát, hogy ha a tanuló tisztában van azzal, hogy iskolai fogalmazás esetében a hagyományos helyesírási szabályok érvényesek és megfelelően ismeri is azokat, akkor az esetek többségében igyekszik követni és tiszteletben tartani a hagyományos írásmódot. Kódkeveredés elsősorban helyesírási bizonytalanságok esetében, valamint a helyesírás csupán járulékos részleteit érintő normától való eltérések esetén jön létre. A helyesíráshoz kapcsolódó járulékos normaszegések legjobb példái a központoszással kapcsolatos kódkeveredés jelenségei.

4.4.1.2. A központoszás hibái: halmozott írásjelek és rajzolt smiley-k

Az írásjelek olyan egyezményes grafikai jelölések, amelyek egyszerre többféle, a grammatikához, a helyesíráshoz, a mondatfonetikához, a szövegtanhoz, a stilisztikához, a retorikához, a szemiotikához köthető funkciót töltenek be. Jelölhetnek grammatikai viszonyt: tükrözhetik a mondatok szerkezetét, tagolódását, részeik egymáshoz kapcsolódását, illetve elkülönülését, helyettesíthetnek mondatrészleteket, kötőszókat; kiemelhetnek, illetve mellékes jelentésűvé tehetnek mondatokat vagy mondatrészeket; és utalhatnak választási lehetőségekre is.

Emellett irányítják a mondat intonációját: a beszédnek betűkkel ki nem fejezhető sajátosságaira, a hangerőre, a hangmagasságra, a hanglejtésre, továbbá a ritmusra és a beszédbeli szünetekre utalva. Valamint az írásjelek mutathatják tömörítési, kiemelési, utólagos hozzátoldási szándékunkat is, segítségükkel szemantikailag elkülöníthetünk nagyobb szövegegységeket, és stilisztikai vagy retorikai funkciójuk is van (Bakocsiné, 2007. 1. old.).

A chatelők írott nyelvére jellemző, hogy a gyorsaság és a kényelem érdekében sokszor elhagyják az írásjeleket. A tagmondatokat elválasztó, értelmezést segítő vessző kitételére a digitális közegben nincs valódi szükség, mivel az összetett mondatokat általában tagmondatonként tördelve küldik el címzettjükhöz a chatpartnerek. A sorvégi írásjelek kitétele sem kötelező chatelés során, ez különösen kijelentő mondat esetében igaz. A kérdőjelet általában jelölik, hiszen ezzel érzékeltetik a kérdező jelleget. A mondatvégi írásjelek, a kérdőjel és a felkiáltójel elsősorban érzelemkifejező céllal, és általában halmozottan jelennek meg a monitoron. Ezeket a jellegzetességeket a kézzel készített fogalmazásokban is felfedeztem, különösen a baráti levelek esetében.

A tanulók nagy arányban hagyták el a kijelentő mondatokat lezáró írásjeleket. Egyes tanulók egész egyszerűen nem használtak pontot, míg mások csak néha, elvétele felejtették el befejezni a mondatot. Az alanyok jelentős része egyáltalán nem használta a vesszőt tagmondatot elkülönítő funkciójában. A hosszú, összetett mondatok tehát sok esetben bármiféle tagolás nélkül jelentek meg, amely szintén a folyamatos, beszédszerűsége hasonlító chatnyelv jellegzetessége. Amikor a fogalmazásokban felsorolásra lett volna szükség - tipikusan például akkor, amikor a tanulók baráti levelükben felsorolták, hogy milyen felszerelésre lesz szükség a kirándulás során - az alanyok számos esetben listaszerűen felsorakoztatták az elemeket, vagyis vizuálisan is imitálták a chatprogram által létrehozott párbeszéd szerkezetét, formáját. A baráti leveleket gyakorta a chatszövegekhez hasonlóan kivitelezési és megformálási szervezetlenségek jellemezték, amelyek a szöveg makro- és mikrotervezési szintjén is megvalósultak.

Gyakori jellegzetesség volt továbbá az írásjelhalmozás. A felkiáltójelek többségében halmozottan (öt-tíz darab) jelennek meg olyan esetben is, ahol a mondat tartalma nem is feltétlenül kívánná meg a figyelemfelkeltést. Ebben az esetben véleményem szerint egyértelmű kódkeveredésről beszélhetünk, amelynek elsődleges oka, hogy a központosítás tanítására, értékelése és javítása nem történik olyan szigorúan, mint a konkrét helyesírási szabályok tanítása, értékelése és javítása. Bár a tanár ideális esetben javít minden központosítási hibát a fogalmazásban vagy a tollbamondásban, csak bizonyos számú hibapontig vonja le azokat. A tanulók nincsenek szigorúan rákényszerítve tehát, hogy

pontosan megtanulják használni a különféle írásjelek helyes használatát és funkcióját. Ha pedig a szabály nem rögződik megfelelően, jóval nagyobb a kódkeveredés lehetősége.

Az internetes nyelvhasználat során a közlők az emocionális kifejezés céljából használnak olyan írásjeleket és egyéb szimbólumokat is, amelyek a hagyományos, kézzel létrehozott, elsődleges írásbeliségnek eddig nem voltak velejárói. Itt főként az emotikonokat, elsősorban smiley-t, vagyis a mosolyszimbólumot és annak különféle változatait kell megemlítenünk. A verbális kommunikációt felidéző jeleket az internetezők többsége már hagyományosan használja. A smiley az internetkultúra alapját jelenti mint érzelemkifejező ikon. Eredetileg egy sárga színű, mosolygó arcot jelképező karika volt két pont szemmel és egy szájat jelképező görbe vonallal. Mára számos változata terjedt el, amelyek a legkülönbözőbb érzelmek kifejezésére alkalmasak az internetes nyelvhasználatban. A smiley-t legegyszerűbb formájában a billentyűzet kettőspont és egy bezárt zárójel karaktereinek együtteséből tudjuk létrehozni, így: :) . A legtöbb program ezt a billentyűkombinációt automatikusan „hivatalos” smiley-vá konvertálja: ☺ . Ha mosoly helyett a negatív érzelmeket kívánjuk megjeleníteni, a kezdő zárójel karakterét kell használnunk, hogy a száj lefelé görbüljön. De a megfelelő írásjelek és karakterek használatával képes a smiley sírni, kacsintani, nevetni és puszt küldeni is, így fejezve ki a közlő aktuális érzelmi hangulatát, avagy a közleményhez tartozó járulékos emocionális tartalmat, hogy a nonverbális kommunikációs eszközök hiányában se legyen félreérthető a leírtak tartalma. Az elsődleges írásbeliség keretei között létrehozott írásművek esetén elméletileg nincs szükség emotikonok használatára, hiszen a közlő alkotói tudatosságának révén verbálisan is képes megfogalmazni, kifejezni érzéseit, körülírni, megmagyarázni, félreérthetatlenné tenni sorait. Mindennek ellenére vizsgálatom során azt tapasztaltam, hogy a tanulók baráti leveleikben természetesen használták az emotikonokat, és érzelmeik kifejezése céljából kézzel rajzoltak smiley-kat. De mi lehet az oka, hogy a smiley-k a képernyőről észrevétlenül átkúsztak a papírra? Úgy gondolom, elsődlegesen a feladatban megjelölt szituáció, vagyis a baráti körlevél Facebook-felületet imitáló papíron történő megírása készítette a gyerekeket a kötetlenebb, oldottabb fogalmazásra, amelynek kiegészítőjeként jelentek meg a rajzolt emotikonok. Alátámasztja ezt az, hogy az idősebb diákok feladata az igazgatónak címzett hivatalos levél megírása volt, amelyben egyáltalán nem szerepeltettek emotikonokat. Másodlagos oka lehet a rajzolt smiley-k elterjedésének, hogy a tanulók alkotói tudatosság, megfelelő fogalmazási képesség hiányában, avagy lustaságból egyszerűbbnek tartották smiley-val pontosítani a jelentést vagy kifejezni érzelmeiket, mint a sokkal több erőfeszítést igénylő verbális körülírással. A smiley-k

a fogalmazásokban gyakorta a mondatvégi írásjel helyett szerepeltek, mintegy befejezve a mondatot és megadva annak pontos értelmét.

A központoszási hibákat minden esetben a helyesírási hibákhoz soroltam. Minden elvétett vagy hiányzó írásjel egy hibapontot jelentett, tehát nem az általánosan elfogadott maximum levonható hibaszám elvével értékeltem. Szerettem volna, ha kirajzolódik, a fogalmazók pontosan mennyi központoszási hibát vétnek írásműveikben, hiszen a központoszási szabályok felülírása a netes írásmód egyik fontos jellegzetessége. A rajzolt smiley-kat minden esetben egy központoszási hibapontnak számoltam, hiszen a központoszási szabályainak nem megfelelő írásjel-kombinációról van szó. A központoszási hibák helyesírási hibákon belüli számát és arányát a melléklet 22. számú diagramja szemlélteti. Erről leolvasható, hogy a kilencedikes tanulók majdnem kétszer annyi központoszási hibát ejtettek gyakorlati fogalmazásaikban, mint a tizenegyedikes tanulók.

A háttérkutatás részeként előzetesen rákérdeztem, hogy a tanulók milyen arányban használnak hangulatjelet az internetes csevegés során. Ennek eredményeit a 23. számú diagram szemlélteti. Összesítve elmondhatjuk, hogy a tanulók 80%-ra kifejezetten vagy gyakran igaz, hogy szívesen használ smiley-t. Ezt az arányt jelentősen meghaladják az általános gimnázium osztályai. Közülük a kilencedik osztály tanulóinak fogalmazásában szintén jelentős számú rajzolt smiley-t találtam, ez alapján tehát feltételezhetjük az internetes nyelvhasználati szokások kézírással történő szövegalkotásra gyakorolt hatását.

A fogalmazások helyesírását vizsgálva elmondhatjuk tehát, hogy a kevésbé rögzült helyesírási szabályok mellett az olyan járulékos normák esetén, mint a központoszási szabályai szintén létrejöhet kódkeveredés az internetes nyelvhasználat és az elsődleges írásbeliség között.

4.4.2. Stilisztikai és grammatikai vizsgálat

A grammatikai és nyelvhelyességi, valamint a stilisztikai hibák arányát a melléklet 13. és 14. számú diagramjai szemléltetik. Látható, hogy míg a stilisztikai hibák aránya 30%, addig a grammatikát és nyelvhelyességet érintő hibák az összes hibaszám 13%-át tették ki.

4.4.2.1. A mondat szerkesztés és a toldalékolás sajátosságai

A grammatikai és nyelvhelyességi vizsgálat eredményei közül azokat a hibatípusokat szeretném kiemelni, amelyek megjelennek az internetes nyelvhasználatban is. A chatnyelvben létrehozott szövegek grammatikai megszerkesztettsége sokkal igénytelenebb mind szintaktikai, mind morfológiai tekintetben. Ennek oka a takarékoság és a gyorsaság. A szövegek létrehozásánál egyetlen cél, hogy a címzett felismerje a tartalom megértéséhez feltétlenül szükséges grammatikai viszonyokat.

A chatszövegek mondat szerkesztésére az egymás után következő rövid mondatok, vagy a hosszú, bonyolult, teljesen tagolatlan mondatok jellemzőek. Mint ahogy már volt róla szó, a mondatokból általában hiányoznak az írásjelek, vagy ha vannak, azok elsődleges célja az emocionális kifejezőmód és a figyelemfelkeltés. A chatszöveg mondatai az élőbeszéd folyamatosságát, spontaneitását, gördülékenységét, szerkesztetlenségét imitálják. A mondatok gyakran hiányosan szerkesztettek vagy befejezetlenek, akárcsak a spontán beszéd esetében. Ezek a jellegzetességek a tanulók kézzel készített fogalmazásaiban is megjelentek. Jellegzetes hiba volt az egyszerű mondatok nagy aránya, amely tartalmilag jó megoldás esetén is csökkenti a befogadási élményt. Nagyon gyakoriak voltak a hiányosan szerkesztett mondatok, főként a baráti levelek esetében. A mondatokból sokszor az állítmány hiányzott, például: „*Pénteken a halastónál közös sátorozás, sörözés?*”. A tanulók gyakran hagyták el a névelőt, amely szintén az internetes nyelvhasználat jellegzetessége.

A morfológiai hibák közül kiemelendők azok a toldalékolási tévesztések, amelyek az élőbeszéd hangzási sajátosságából következnek, tipikusan ilyen az inessivus helyett használt illativus. Például: „*felnőtt korába is folytathatná*”, „*sok diáktársunknak anyagi adottsága sincs, hogy egy egyesületbe sportoljon*”, „*délbe megebédelünk*” stb. Ezek a grammatikai hibák egységesen megjelentek a hivatalos és a baráti levelekben is. Ugyanez mondható el a szám, személy és idő egyeztetésének hiányáról. Az egyeztetési hiány szintén a chatnyelv

jellegzetessége, hiszen a párbeszédes kommunikációs szituáció lehetővé teszi az azonnali visszakérdezést, pontosítást, így nincs szükség a grammatikai körülmények szigorú jelölésére.

4.4.2.2. Idegen szavak használata

Az internet az egész világot átölelő rendszer, így az internetes nyelvhasználatban sokkal gyorsabban képesek terjedni a nemzetközi szakkifejezések, az angol informatikai nyelv, illetve az angol szleng is. Az ezekre támaszkodó kifejezőkészlet a magyar internetezők körében is megjelent és elterjedt (Bódi, 2004., 15.).

A fogalmazási vizsgálatot megelőzően megkérdeztem adatközlőimet, használnak-e chatelés közben angol szavakat, kifejezéseket. A kérdésre kapott válaszok eredményeit a 26. számú diagram szemlélteti. Összesítve a megkérdezett tanulók 26%-a vallja, hogy internetes nyelvhasználatában gyakorta él angol kifejezésekkel. Az osztályonkénti eredmények azonban jelentős eltéréseket mutatnak. Legkevesbé a műszaki szakközépiskola tanulói használnak angol szavakat csevegés közben. Hozzájuk hasonlóan alacsony érték született a nyolcosztályos gimnázium kilencedik osztálya esetében is. Jóval magasabb arányban használnak angol kifejezéseket az egyházi gimnázium 11. és a közgazdasági szakközépiskola 9. osztályában. A kapott eredmények valószínűsíthetően a nyelvtudással is kapcsolatban állnak. A fogalmazásokban idegen szavak csak elvétve fordultak elő, elsősorban a baráti levelek szövegében. Például: *barbie, comment, have a party, by, hobbyuk*. Az idegen szavak átvételével kapcsolatban tehát nem tapasztalható tényleges kódkeveredés.

4.4.2.3. Szleng és beszélt nyelvi panelek

Mivel az internetes csevegés olyan nyelvi szituáció, amelyet írott formája ellenére leginkább egy párbeszédhez lehetne hasonlítani, jellegzetes velejárói a beszédszerűséget erősítő állandósult szókapcsolatok, szófordulatok, szószerkezetek, töltelékszavak, közhelyek, szóvirágok, divatszavak és a szleng elemei. Az internetes nyelvhasználók kedvelik a szleng kifejezéseit, hiszen ezek a beszélt nyelvben is a takarékossgot célozzák meg. Különösen akkor érzékelhető erőteljesen ez a hatás, ha közvetlen, baráti nyelvi szituációról van szó.

Ennek megfelelően vizsgálatom során én is a baráti körlevelekben találtam kimutatható beszélt nyelvi elemeket, paneleket. A hivatalos levelekben ezek csak elvétve

fordultak elő erőteljes stílusteremtést okozva. A kilencedikes diákok több mint 95%-a használt baráti levelében valamilyen tipikusan beszélt nyelvre emlékeztető nyelvi egységet. Néhány példa a teljesség igénye nélkül: *pulcsi; szeszkó, skacok, nem árt; jó móka lenne; kajálni; fel lehetne dobni; úgy lőjjük be a találkozót; nem nagy szám; elkap minket az eső; Szevasztok haverok, tesók, öcsék!; Csajékat hozhattok; kb.ennyi; telón még üzletelünk; Csőszők, akit érdekel, üziben jelezze, azt leugrunk boltba, full jó lesz; tesióra, talizunk* stb. A tanulók az ezekhez hasonló szlenges nyelvi elemeket teljesen természetesen használták baráti levelükben, pont úgy, ahogy azt egy valódi nyelvi szituációban tennék. Számukra ehhez a feladathoz ez a nyelvezet teljesen elfogadható nyelvi regiszterként jelent meg. Leginkább a műszaki szakközépiskola tanulói használtak szlenges elemeket leveleikben, pedig esetükben közel sem a legmagasabb a napi több órát internetezők aránya (53%). Ennek alapján arra következtetnek, hogy bár a szleng írásban való terjedése az internetes nyelvhasználat hatása, a kódkeveredés létrejötte nem az internetes nyelvi közegben eltöltött időtől függ, hanem attól, hogy a tanuló képes-e a regiszterváltásra. Ha megfelelően ismeri a különféle nyelvi stílusokat és azok használati határait, valamint képes kellő önfegyellemmel alkotni, elkerülhető a kódkeveredés.

Külön szeretném felhívni a figyelmet azokra a fogalmazásokban megjelenő nyelvi elemekre, amelyek nem a szleng részét képezik, de egy konkrét beszédshituációt idéznek fel az olvasóban. Olyan megjegyzések, kiegészítések, töltelékszavak ezek, amelyeket tipikusan a spontán előbeszéd során használunk. Például: *szóval; most nem ugrik be; Ráértetek hétvégén? Ha igen, akkor most figyeljete, mit találtam ki.; Arról lenne szó; Kb. ennyi; légy szíves; Jah és ...; Csak ennyit akartam; Olyan 9 körül találkozónánk* stb. Az idézet kifejezéseket szintén a baráti levelek szövegéből emeltem ki. Szerzőik az elképzelt szituációban érezhetően azonnali választ vártak levelükre, függetlenül attól, hogy az írásmű kézzel készült.

4.4.3 Elhalványuló levélforma

Szerzői tudatosságról akkor beszélünk, ha az alkotó képes írásművét a kommunikációs szituáció követelményeinek megfelelően létrehozni úgy, hogy a kommunikációs célok kielégítően megvalósuljanak. A tudatos szerző oly módon képes szövegét megszerkeszteni, hogy az később utólagos kiegészítés, magyarázat nélkül is könnyen befogadható legyen. A tudatos szerző magára vállalja tehát a megértés és megértetés felelősségét.

Műfaji tudatosság alatt azt értjük, hogy a szerző képes a kommunikációs helyzetnek leginkább megfelelő műfaj kiválasztására, valamint ismeri és betartja az adott műfajra vonatkozó formai és tartalmi elvárásokat. A vizsgálat keretei között alanyaimnak hivatalos és baráti körlevelet kellett írniuk. A formai elvárásokat tekintve mindkét levéltípusnak tartalmaznia kellene megszólítást, bekezdéses tagolást, elköszönést, aláírást és keltezést. A hivatalos levél formai követelményei közé tartozik ezen felül a címzett feltüntetése fent baloldalt. Stílust és nyelvezetet tekintve a baráti levél kötetlenebb, fesztelenebb stílusban is íródhat, míg a hivatalos levélben elvárás a szigorú magázás és a hivatalos nyelv használata. A levelek nyelvezetét és stílusát fentebb már tárgyaltuk, így most elsősorban a formai követelményekkel kapcsolatos tapasztalataimat szeretném leírni.

A hivatalos levelek esetén a tanulók igyekeztek betartani a hivatalos levél formai követelményeit. Bár a kérvények nem minden esetben érték el a feladatban megjelölt kommunikációs célt, az alanyok igyekeztek magázó formát és hivatalos nyelvezetet használni. Egészen más eredmények születtek a baráti levelek esetében. A gyerekeknek baráti körlevelet kellett írni egy a Facebook levelezőfelületét imitáló lapra. A körlevél tipikusan elektronikus műfaj, hiszen kézzel nagy valószínűséggel nem írunk körlevelet. Előzetesen azt feltételeztem, a kézzel írt körlevél esetén legalább részlegesen érvényesülnek majd a baráti levélforma alapvető követelményei. Nem így történt. A baráti levelekből szinte kivétel nélkül hiányzott a megfelelő megszólítás, vagyis a „*Kedves Barátaim!*” köszöntési forma. A leggyakoribb levélkezdés az egyszerű köszönés volt, például: *Sziaztok!*, *Szia!*, *Csáó Srácok!*, *Helo, szia, csá!!!*, *Csósztök*. A baráti levelek többségéből hiányzott az elköszönés is. Ezt a szerzők többsége azzal helyettesítette, hogy utalt rá, gyors visszajelzést vár levelére a címzettetől. A levelek jelentős részéről teljesen elmaradt az aláírás, amely véleményem szerint egyértelműen a kódkeveredés jelét mutatja. Az aláírás elhagyásának oka lehet, hogy a Facebook-hoz hasonló levelezőfelületek automatikusan feltűntetik a feladót annak nevével és gyakran arcképével együtt, így az aláírás elveszti valódi, gyakorlati funkcióját, a szerző megjelölését, vagyis tulajdonképpen feleslegessé válik. Hasonló a helyzet a keltezés esetében. A baráti levelek szinte kivétel nélkül dátátlanok maradtak. Az elektronikus levelezés során nincs szükség a dátum megadására, hiszen a levelező rendszer percre pontosan datálja az elküldött és beérkezett leveleket. Ennek lehet a következménye, hogy az alanyok teljesen elhagyták a dátum megjelölését a kézzel írt levelek esetében is. Mind a baráti, mind a hivatalos levelekre igaz, hogy többségükben tagolatlanok, logikailag szerkesztetlenek voltak, amely szintén az elektronikus levelek jellegzetes vonása.

4.5. A fogalmazásvizsgálat eredményeinek összegzése

A fogalmazások vizsgálata során bebizonyosodott, hogy létezik kódkeveredés az internetes nyelvhasználat formálódó normái és a hagyományos nyelvi-helyesírási szabályrendszer között. Igazolódott továbbá az az előfeltevés is, miszerint a kódkeveredés elsősorban és leglátványosabban a kötetlenebb, lazább, oldottabb kommunikációs szituációk során létrehozott szövegekben jelenik meg. A vizsgálat keretei között erre a baráti körlevelek teremtettek lehetőséget, ahol az alanyok a természeteshez közelítő nyelvhasználatukat alkalmazták.

Tévesnek bizonyult az az előfeltevés, miszerint a kódkeveredést létrejöttét az internetes nyelvközegben eltöltött idő és az internetes nyelvhasználat befolyásolná. A kódkeveredés nem attól függ elsősorban, hogy a tanuló mennyi időt tölt a számítógép előtt, és hogy az internetes nyelvhasználatában mennyire tér el a hagyományos normáktól. Kódkeveredés akkor jön létre, ha a hagyományos helyesírási szabály nem eléggé rögzült és a szerző elbizonytalanodik, vagy akkor, ha a helyesírási szabály számonkérése viszonylag megengedőbb, például a központosítás esetén.

Nem jön létre kódkeveredés olyan esetekben, ha kézzel leírva nehezebb az internetes nyelvhasználat jellegzetességét követni, például betűsokszorozás, vagy csupa nagybetű használata esetén.

Létrejöhethet kódkeveredés az internetes nyelvhasználat szokásrendszere és a hagyományos nyelvi szabályrendszer között helyesírási, grammatikai, stilisztikai és formai tekintetben.

Helyesírási tekintetben kódkeveredés tapasztalható a nehézséget okozó, kevésbé rögzült szabályok, mint a tulajdonnevek, az időpontok, dátumok, számok helyesírása esetében. Ide sorolhatjuk szintén az agresszív rövidítéseket és összerántásokat. Jelentős kódkeveredés tapasztalható még a központosítás szabályrendszerét illetően, amely tanításában és számonkérésében megengedőbben jár el a szakmódszertan.

Stilisztikai szempontból kódkeveredés léphet fel a beszédszerű és szlenges elemek, panelek átvétele révén, amelyek egyre nagyobb arányban fordulnak elő a kézzel írt fogalmazásokban.

Grammatikai kódkeveredés elsősorban a tagolatlan, hiányos, hanyag szerkesztettségű, élőbeszédet idéző mondatokban és a toldalékolási tévesztésekben mutatható ki.

Végül kiemelném a levélforma műfaji kötöttségeit, amelyek egyre inkább felülíródnak és semmissé válnak az elektronikus levélre jellemző szerkesztési, formai sajátosságok hatására.

5. Hipotézisek újragondolása

A kérdőíves vizsgálat és a fogalmazásvizsgálat alapján bebizonyosodott, hogy létezik kódkeveredés az internetes nyelvhasználat formálódó normái és a hagyományos nyelvi-helyesírási szabályrendszer között. Igazolódott továbbá az az előfeltevésem is, miszerint a kódkeveredés elsősorban és leglátványosabban a kötetlenebb, lazább, oldottabb kommunikációs szituációk során létrehozott szövegekben jelenik meg. A vizsgálat keretei között erre a baráti körlevelek teremtettek lehetőséget, ahol az alanyok a természeteshez közelítő nyelvhasználatukat alkalmazták.

Tévesnek bizonyult az az előfeltevésem, miszerint a kódkeveredést létrejöttét az internetes nyelvközegben eltöltött idő és az internetes nyelvhasználat befolyásolná. A kódkeveredés nem attól függ elsősorban, hogy a tanuló mennyi időt tölt a számítógép előtt, és hogy az internetes nyelvhasználatában mennyire tér el a hagyományos normáktól. Kódkeveredés akkor jön létre, ha a hagyományos helyesírási szabály nem eléggé rögzült és a szerző elbizonytalanodik, vagy akkor, ha a helyesírási szabály számonkérése viszonylag megengedőbb, például a központosítás esetén.

Nem jön létre kódkeveredés olyan esetekben, ha kézzel leírva nehezebb az internetes nyelvhasználat jellegzetességét követni, például betűsokszorozás, vagy csupa nagybetű használata esetén.

Létrejöhet kódkeveredés az internetes nyelvhasználat szokásrendszere és a hagyományos nyelvi szabályrendszer között helyesírási, grammatikai, stilisztikai és formai tekintetben.

Helyesírási tekintetben kódkeveredés tapasztalható a nehézséget okozó, kevésbé rögzült szabályok, mint a tulajdonnevek, az időpontok, dátumok, számok helyesírása esetében. Ide sorolhatjuk szintén az agresszív rövidítéseket és összerántásokat. Jelentős kódkeveredés tapasztalható még a központosítás szabályrendszerét illetően, amely tanításában és számonkérésében megengedőbben jár el a szakmódszertan. Mint már említettük, stilisztikai szempontból kódkeveredés léphet fel a beszédyszerű és szlenges elemek, panelek átvétele

révén, amelyek egyre nagyobb arányban fordulnak elő a kézzel írt fogalmazásokban. Grammatikai kódkeveredés elsősorban a tagolatlan, hiányos, hanyag szerkesztettségű, élőbeszédet idéző mondatokban és a toldalékolási tévesztésekben mutatható ki.

Fontos végül kiemelni a levélforma műfaji kötöttségeit, amelyek egyre inkább felülíródnak és semmissé válnak az elektronikus levélre jellemző szerkesztési, formai sajátosságok hatására.

6. Célok, feladatok, teendők

Az eredmények tükrében legfontosabb célként jelenik meg a magyar anyanyelv oktatási folyamatában, hogy tudatosítsuk a tanulóknak, mikor kell a hagyományos nyelvi normarendszert használniuk, és milyen nyelvi szituációkban megengedett az ettől való eltérés. Fontos, hogy a szituációk konkrétak és körülhatároltak legyenek, hiszen nem történhet meg, hogy a fiatal pályakezdő önéletrajzát az interneten divatos nyelvhasználat szabályainak megfelelően dolgozza ki. A tanulóknak el kell sajátítaniuk a kódváltás képességét, hogy könnyedén átjárhassanak a két rendszer között. Kódváltásra azonban csak az képes, aki mindkét nyelvrendszerben otthonosan mozog.

Fontos tehát elsősorban, hogy a tanulók tisztában legyenek a hagyományos helyesírási normákkal és szabályokkal. Különösen azokra a területekre kell alaposabb figyelmet fordítani, ahol a legnagyobb bizonytalanságokkal találkozunk, és ahol ezáltal a kódkeveredés legkönnyebben előfordul. Ilyen területet jelentenek a tulajdonnevek, számnevek, dátumok, időpontok helyesírásával kapcsolatos szabályok. Fontos a központosítás helyes, funkcionális megfelelő elsajátítására is hangsúlyt fektetni, hiszen a központosítás eszköztárát az internetes nyelvhasználaton belül kimerítően alkalmazzák a felhasználók, ami elősegíti az ezzel kapcsolatos kódkeveredést.

A hagyományos helyesírási szabályok rögzítésén túl azonban nem szabad elfeledkeznünk a másik, digitális nyelvi rendszerről sem. Beszélni kell a tanórákon arról, hogy a digitális kultúra hozadékaként van egy másik, folyamatosan alakulóban lévő nyelvhasználati szabályrendszer, ami mellett ma már nem mehetünk el szó nélkül. Az internetes nyelvhasználat sajátosságait be kell emelni a tananyagba, közelebbről meg kell ismerkedni vele, tanítani kell működését, funkcióját. Tudatosítani kell a gyerekekben, hogy nem az a baj, ha az internetes nyelvhasználat megengedőbb nyelvi normáit követik, vagy ha divatos, trendi

írásmódokkal élnek internetes kommunikációjuk során. Hanem az a baj, ha mindezt nem a maga helyén, nem a megfelelő nyelvi szituációban teszik. Érdemes lehet olyan feladatokat, projekteket adni a tanulóknak, amelyek az internetes kommunikáció feltérképezését célozzák meg. Például:

- Érdekes, divatos, trendi írásmódok, agresszív túlkapások gyűjtögetése a netes kommunikációs helyzetekben.
- Kreatív, ötletes interneten használható rövidítések, kifejezések alkotása az agresszív, durva nyelvi hibák, összerántások és idegen kifejezések helyett.
- Internetes chat-párbeszéd elemzése, feloldása, átírása más műfaji követelményeknek megfelelően.
- Emotikonok pontos jelentésének feloldása, helyettesítése verbális körülírással.
- Az interneten használt kifejezések, szlenges elemek feloldása, átültetése irodalmi nyelvre.

A röviden felvázolt feladatokon túl szintén jelentős fontosságú a személyes, tanári példaadás. Vagyis jelenlét a digitális szférában, a közösségi oldalak oktató-nevelő lehetőségeinek kihasználása, ezzel párhuzamosan pedig a személyes példamutatás akár nyelvhasználati téren is. Nem beavatkozásról van szó, hanem a generációk közötti kölcsönös tanulásról, amelyre ebben az éppen alakuló, rengeteg lehetőséget, ugyanakkor rengeteg veszélyt is magában rejtő nyilvános digitális világban mindannyiunknak szüksége van.

6.1. A kódkeveredés tudatosítása – Egy megvalósult tanóra

2012 novemberének végén kísérletet tettem tervezett javaslataim gyakorlati megvalósítására. Újra ellátogattam a műszaki szakközépiskolába, amelynek tanulóival már találkoztam a vizsgálat keretei között, és megtartottam egy magyar nyelvi órát az internetes nyelvhasználat témakörében. Azért választottam ezt az intézményt, mert a műszaki szakközépiskolás tanulók fogalmazásaiban fedeztem fel legerősebben a kódkeveredés jellegzetességeit. A tizenegyedikes osztályban megtartott tanóra célja a hagyományos nyelvi szabályrendszer és az internetes nyelvhasználati normák közötti kódváltás képességének elmélyítése, gyakoroltatása volt kooperatív munkaformában. A tanulóknak csoportban kellett

dolgozniuk, egymás között felosztva a feladatokat. Elsőként chatszövegek tükrében ki kellett mutatniuk az internetes nyelvhasználat jellegzetességeit, amely célja a jelenség tudatosítása. Ezt követően chatszövegeken belül kellett verbálisan kifejezniük emotikonokat, hogy gyakorolják az elvont fogalmak, érzelmek szóbeli kifejezését és megértsék az emotikonhasználat működését. Ezt követően egy irodalmi művet – Ady Endre egy versét - kellett átültetniük internetes műfajokba: blogbejegyzésbe és chatpárbeszédbe. A tanóra egy közös vitával és beszélgetéssel zárult. Az óra részletes terve és a feladatlapok megtalálhatók a mellékletben. Az óra menete rendben zajlott. A tanulók megértették a feladatokat és végrehajtották őket. Nehézséget jelentett számukra a szépirodalmi műfaj tartalmának internetes nyelvi keretek között való megjelenítése, mert a mű és a szerző komolysága miatt félve alkalmazták csak az internetes kódokat. Némi tudatosítás után azonban felbátorodtak és jól oldották meg a feladatot. A vita keretei között kiderült, hogy általánosságban elvetik a durva normabontást és nem szívesen alkalmaznak divatos írásmódokat.

Összegzés

Kutatásom céljaként tűztem ki, hogy kimutassam az internetes nyelvhasználat hatásait a tizenévesek kézzel írt fogalmazásaiban, valamint, hogy felmérjem e korosztály olvasási, írási, kapcsolattartási és internethasználoi szokásait.

A digitális kultúra keretei új környezetet teremtettek a felnövekvő generáció számára. Ebben az új környezetben a műveltség is változásnak indult. Az általam vizsgált tanulók csupán fele szán időt napi rendszerességgel olvasásra, beleértve az iskolai órákra való felkészülést is. Számukra már nem elsősorban a nyomtatott adathordozókon történő lineáris olvasás a meghatározó, legtöbbjük internetes hírportál vagy blog rendszeres látogatója, vagy akár szerzője. Ez a nemzedék ugyanis már nagyon ritkán alkot kézzel írt szöveget, helyette a klaviatúrát használja gondolatainak írásbeli kifejezésére, fórumául pedig az internet különféle csatornáit választja. A vizsgált tanulók 89%-a naponta használja az internetet, elsődlegesen kapcsolattartási célból. Az internetes kommunikáció révén egy új nyelvhasználati normarendszer alakult ki, amelyet a lazább, fegyelmezetlenebb, hiányosabb, igénytelenebb szerkesztésmód és a hagyományos helyesírási szabályok figyelmen kívül hagyása jellemez.

A fogalmazások vizsgálata során bebizonyosodott, hogy létrejöhet kódkeveredés az internetes nyelvhasználat normarendszere és a hagyományos nyelvi rendszer szabályai között helyesírási, grammatikai, stilisztikai és formai tekintetben.

A kódkeveredés létrejöttét nem befolyásolja számottevően, hogy a közlő mennyi időt tölt a számítógép előtt, és hogy személyes internetes nyelvhasználatában mennyire tér el a hagyományos normáktól. Kódkeveredés akkor jön létre, ha a hagyományos szabály nem eléggé rögzült és a szerző elbizonytalanodik (tulajdonnevek, dátumok, időpontok helyesírása), vagy akkor, ha a hagyományos szabály számonkérése és betartatása viszonylag megengedőbb (központosítás). Nem jön létre kódkeveredés olyan esetekben, ha kézzel leírva nehezebb az internetes nyelvhasználat jellegzetességét követni (betűsokszorozás, csupa nagybetű használata) esetén. Stilisztikai szempontból kódkeveredés léphet fel a beszédszerű és szlenges elemek, panelek átvétele révén, amelyek egyre nagyobb arányban fordulnak elő a kézzel írt fogalmazásokban. A grammatikai kódkeveredés elsősorban a tagolatlan, hiányos, hanyag szerkesztettségű, élőbeszédet felidéző mondatokban és a toldalékolási tévesztésekben ragadható meg. A hagyományos levél formai követelményei is egyre inkább felülíródnak az elektronikus levélre jellemző szerkesztési, formai sajátosságok hatására. Ebben az esetben műfaji vagy formai kódkeveredésről beszélhetünk.

A kódkeveredés kiküszöbölése érdekében az anyanyelvoktatásnak elsődleges feladata a biztos kódváltás képességének megtanítása. Ehhez azonban szükséges az internetes nyelvhasználat normarendszerének, belső működésének megismerése, feltérképezése és beemelése a tananyagba. Beszélni kell a tanórákon arról, hogy a digitális kultúra hozadékaként van egy másik, folyamatosan alakulóban lévő nyelvhasználati szabályrendszer, ami mellett ma már nem mehetünk el szó nélkül. Tudatosítani kell a gyerekekben, hogy nem az a baj, ha az internetes nyelvhasználat megengedőbb nyelvi normáit követik, vagy ha divatos, trendi írásmódokkal élnek internetes kommunikációjuk során. Hanem az a baj, ha mindezt nem a maga helyén, nem a megfelelő nyelvi szituációban teszik. Az internet nyelvi normarendszerének megismerésében éppen ez a fiatal korosztály lehet segítségünkre, amely már belenőtt a digitális kommunikáció világába. A nemzedékek közötti kölcsönös tanulásról van tehát szó, amelyre ebben az éppen alakuló, rengeteg lehetőséget, ugyanakkor rengeteg veszélyt is magában rejtő nyilvános digitális világban mindannyiunknak szüksége van.

Felhasznált irodalom

- Antalné Szabó Ágnes (2008): A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái. Anyanyelv-pedagógia 2008/3-4. szám
<http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=109>
- Balázs Géza (2007): Az írásbeliség változásai. A nyelv egyetlen létforma – de több technológia. Napút, http://www.napkut.hu/naput_2007/2007_03/101.htm
- B. Fejes Katalin (1981): Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása. Szövegvizsgálat 3-5. osztályban. Tankönyvkiadó, Budapest
- Bódi Zoltán (2004): A világháló nyelve. Internetezők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban. Gondolat Kiadó, Budapest
- Bodor Béla (2007): Megy a juhász a gördeszkán, Élet és irodalom, LI. évf. 43. szám
- Cs. Czachesz Erzsébet (1998): Olvasás és pedagógia. Szeged
- David Crystal (1998): A nyelv enciklopédiája. Osiris, Budapest
- Ersök Nikolett Agnes (2003): Irva cseveges – virtualis írásbeliség. Magyar Nyelvőr 127: 99–104.
- Földes Petra (2012): Negyedik dimenzió – Fiatalok a cyber-térben. Digitális Nemzedék Konferencia 2012, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, http://issuu.com/elteppk/docs/digitalis_nemzedek_kotet
- Gyarmathy Éva (2012): Ki van kulturális lemaradásban? Digitális Nemzedék Konferencia 2012, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, http://issuu.com/elteppk/docs/digitalis_nemzedek_kotet
- Jakab Edit (1983): Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata 7-8. osztályos általános iskolai tanulók elbeszélő fogalmazásaiban. Magyaritanítás, 26. évf. 2. sz. 86-95.
- Hegedűs Istvánné (2000): Az anyanyelvi mérés eredményei. Budapesti Nevelő, 36. évf. 4. sz. 25-46.
- Horváth Zsuzsanna (1998): Anyanyelvi tudástérkép. Mérés, értékelés, vizsga 4. Középiskolai tantárgyi feladatbankok III. Országos Köznevelési Intézet, Budapest
- Kádárné Fülöp Judit (1990): Hogyan írnak a tizenévesek? Az IEA-fogalmazásvizsgálat Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Molnár Edit Katalin (2009): Anyanyelv – az írásbeli szövegalkotás példája. In: Fazekas Károly (szerk.): Oktatás és foglalkoztatás. MTA Közgazdaságtudományi Intézet,

Budapest, 139-149.

http://www.econ.core.hu/file/download/ktik/ktik12_15_anyanyelv.pdf

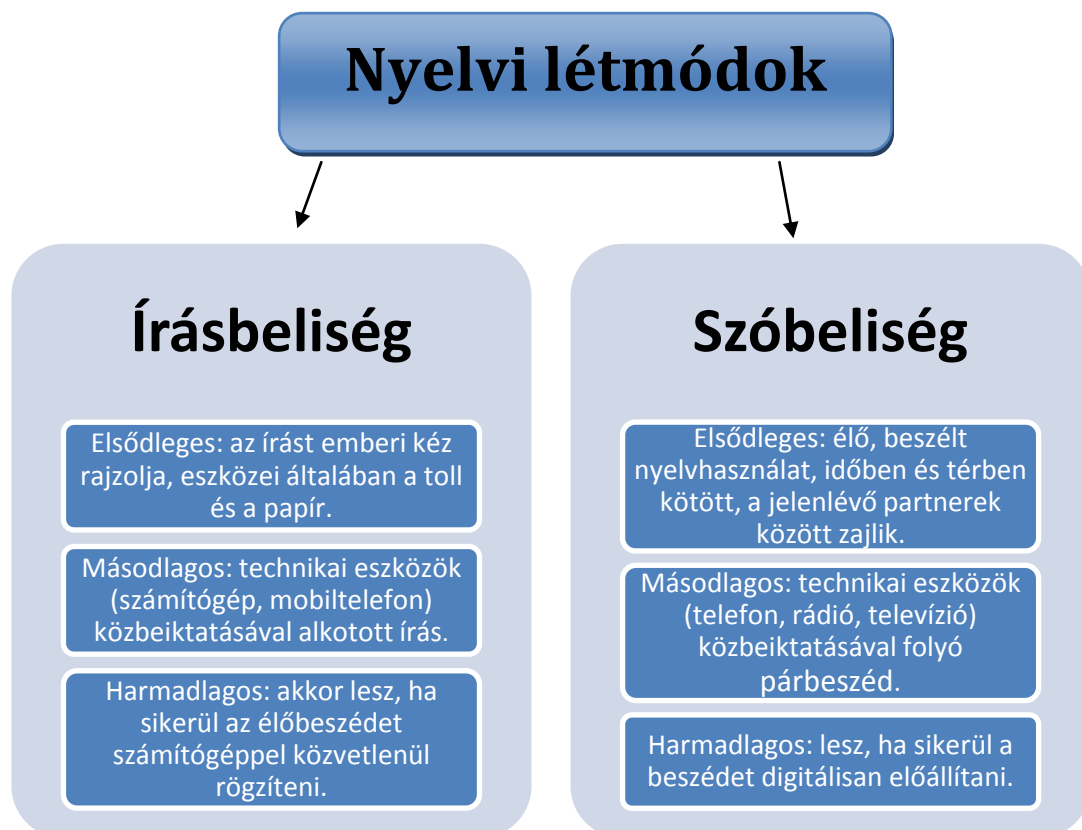
- Molnár Edit Katalin (2002): Az írásbeli szövegalkotás. Megjelent: Csapó Benő (szerk.): Az iskolai műveltség. Osiris, Budapest, 193-216.
- Molnár Edit Katalin (2000): A fogalmazási képesség fejlődésének mérése. Iskolakultúra, 10. évf. 8. sz. 49-59.
- Nagy József (1996): Nevelési kézikönyv személyiségfejlesztő pedagógiai programok készítéséhez, Szeged
- N. Császi Ildikó (2012): Divatos, egyedi, trendi írásmódok a csetnyelvben. Sepsiszentgyörgy, Konferencia, 2012. febr. 3. előadás
- Orosz Sándor (1972): A fogalmazástechnika mérésmetodikai problémái és országos színvonala. Tankönyvkiadó, Budapest
- Ságvári Bence (2012): A net-generáció törésvonalai. Digitális Nemzedék Konferencia 2012, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, http://issuu.com/elteppk/docs/digitalis_nemzedek_kotet
- Sándor Klára (2001): Mobiltársadalom és nyelvhasználat: valami új vagy újra a régi? http://www.socialscience.t-mobile.hu/2001_marc/brosura_hm/sandor.htm
- Szabolcs Éva (2012): Életkorok, nemzedékek: A gyermekkor időbelisége. Digitális Nemzedék Konferencia 2012, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, http://issuu.com/elteppk/docs/digitalis_nemzedek_kotet
- Tóth Katalin (2007): Napjaink kommunikációs lehetőségeinek hatása a magyar nyelv tanításában, Elektronikus Könyv és Nevelés, 9. (2007) 3. szám, http://www.tanszertar.hu/eken/2007_03/tk_0703.htm
- Vallent Brigitta (2008): Beszélt nyelvi hatások a középiskolások fogalmazásaiban. Magyar Nyelvőr, 132. évf. 2. szám. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1322/132205.pdf>

Mellékletek

Ábrák

1. számú ábra (Crystal 1998 és Cs. Czachesz 1998 alapján)

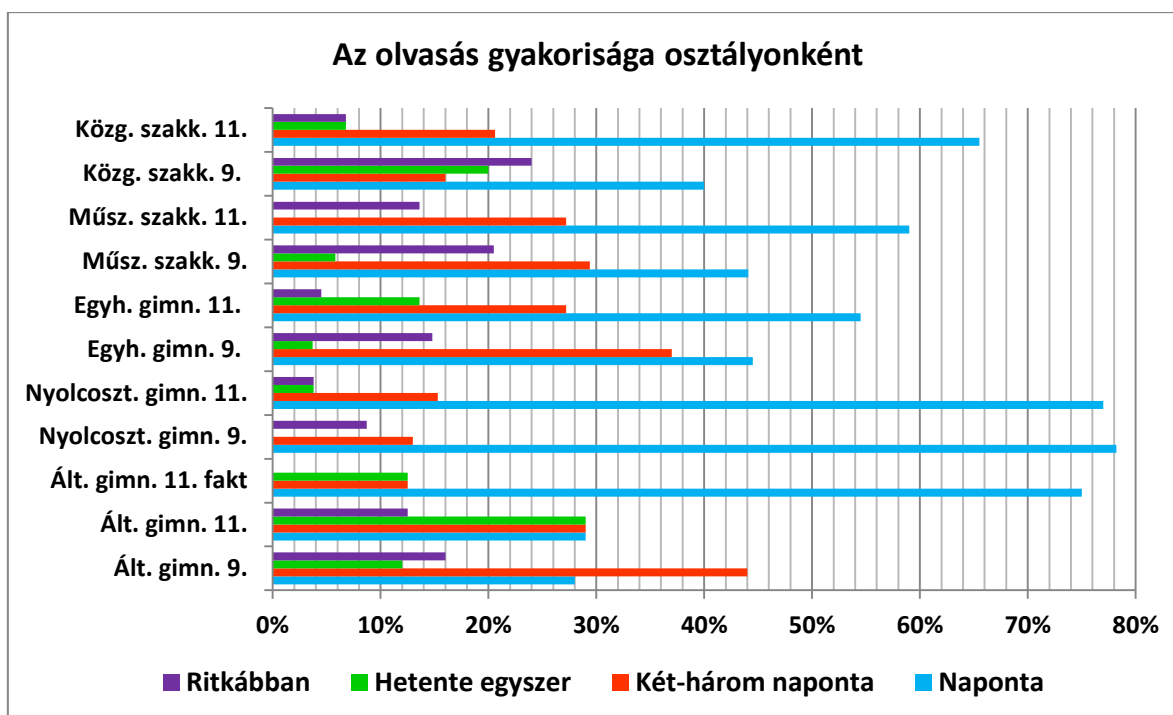

2. számú ábra (Balázs 2007 alapján)

Diagramok¹

1. számú diagram

2. számú diagram

¹ A diagramokon használt rövidítések:

Közh. szakk. – Közgazdasági szakközépiskola

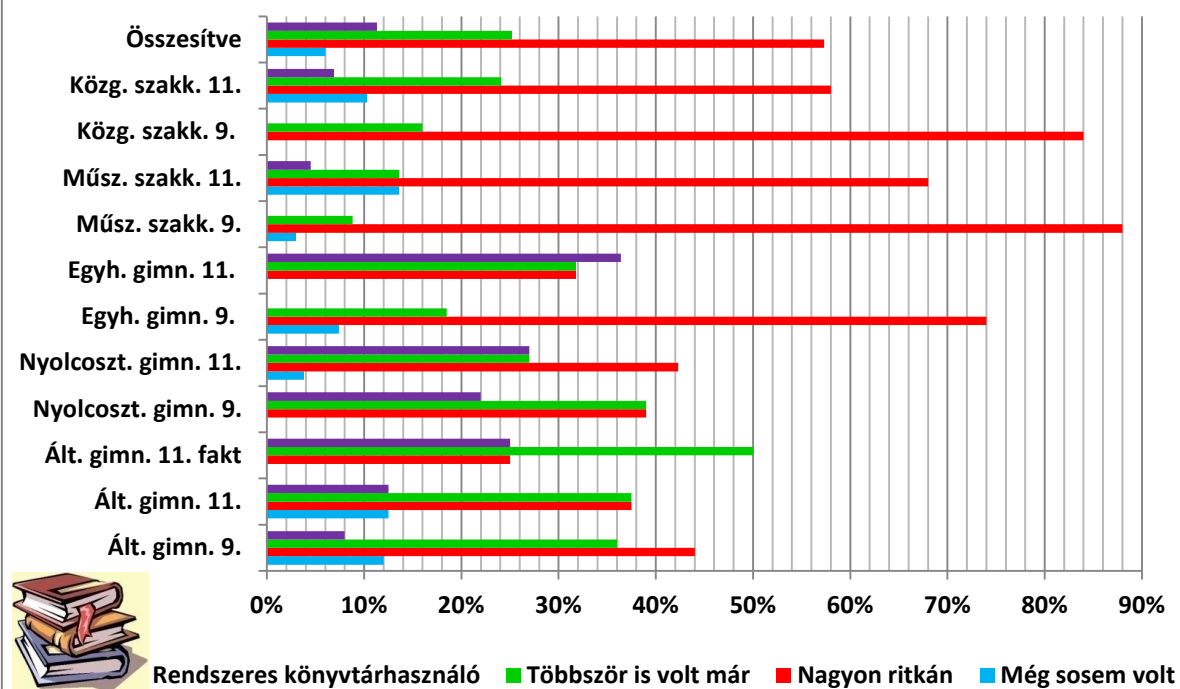
Műsz. szakk. – Műszaki szakközépiskola

Egyh. gimn. – Egyházi nyolcosztályos gimnázium

Nyolcoszt. gimn. – Nyolcosztályos gimnázium

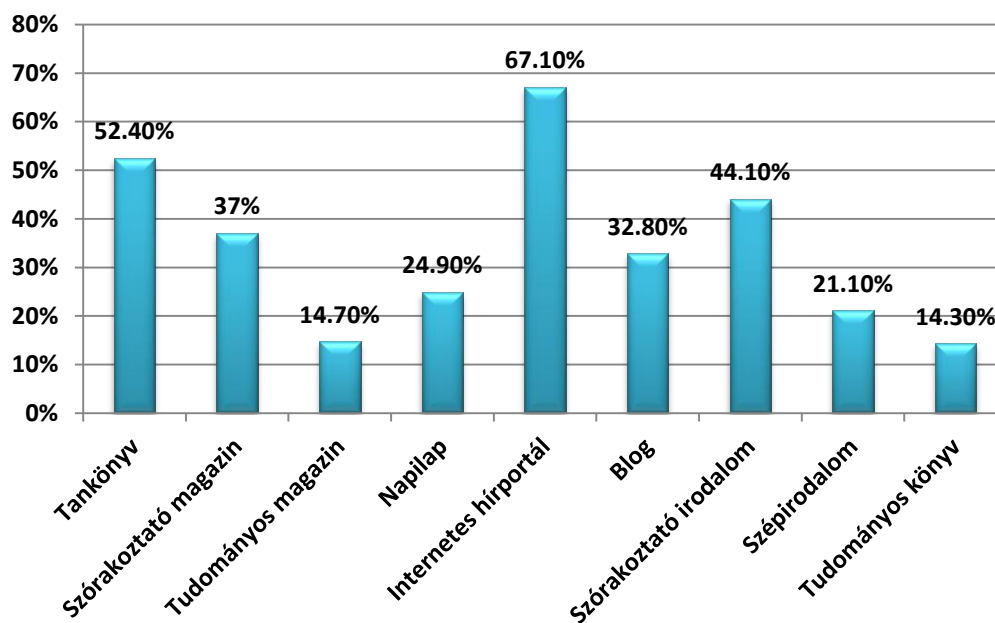
Ált. gimn. – Általános és hatosztályos gimnázium

A könyvtárhasználat rendszeressége osztályonként és összesítve

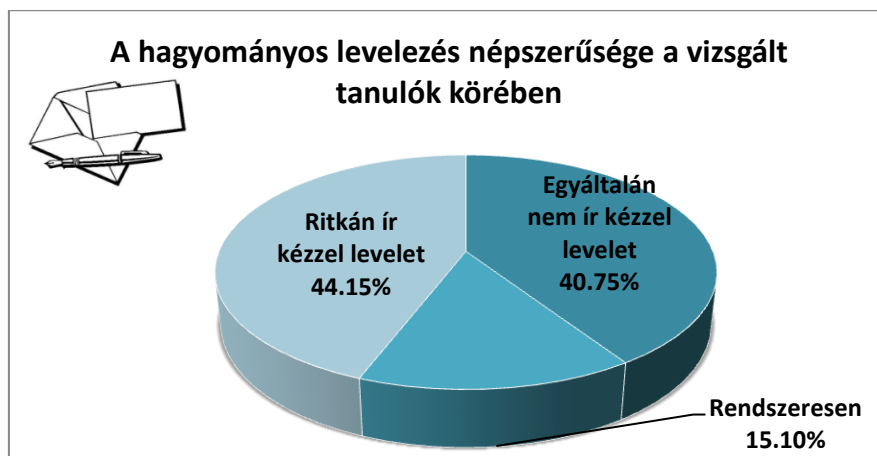

3. számú diagram

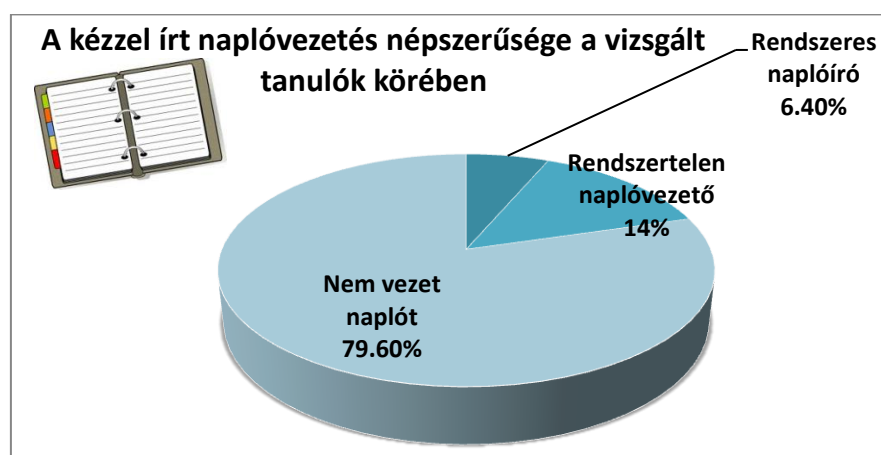
Az egyes műfajok népszerűsége a vizsgált tanulók körében (Mit olvasnak a tanulók általában? Összes válasz: 818)

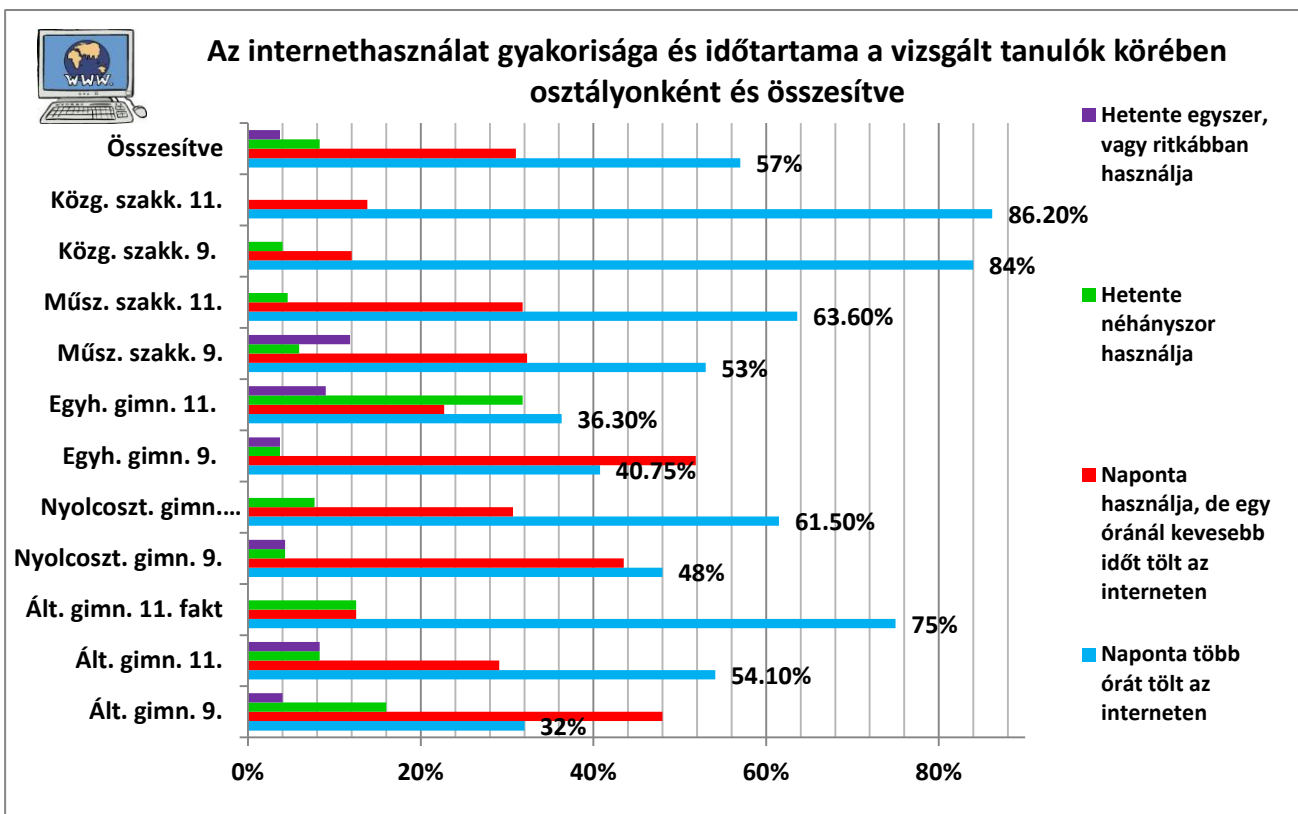
4. számú diagram

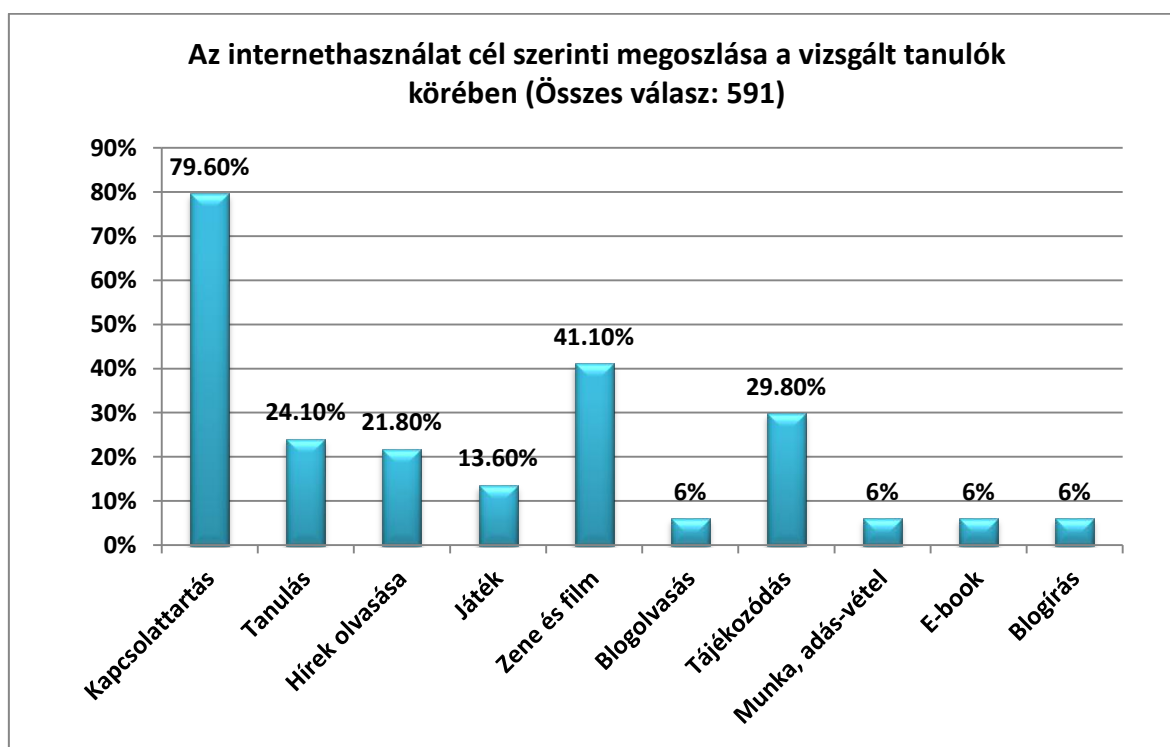
5. számú diagram

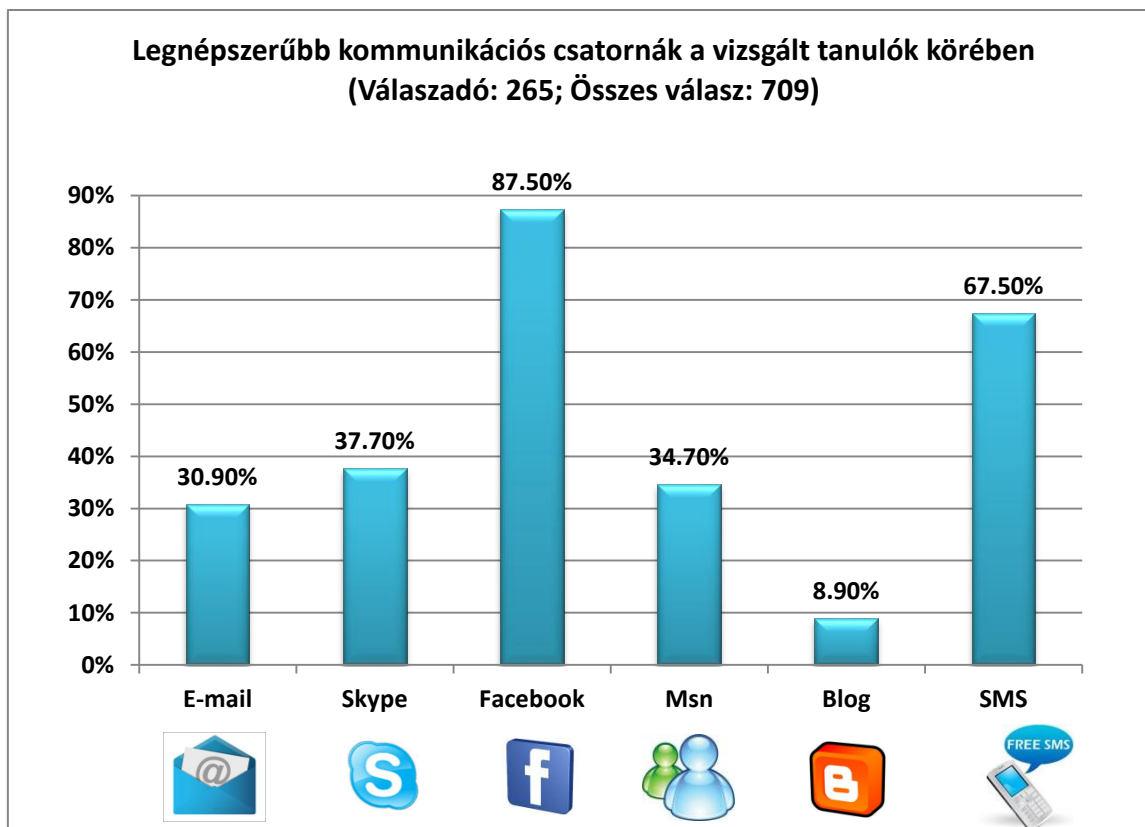
6. számú diagram

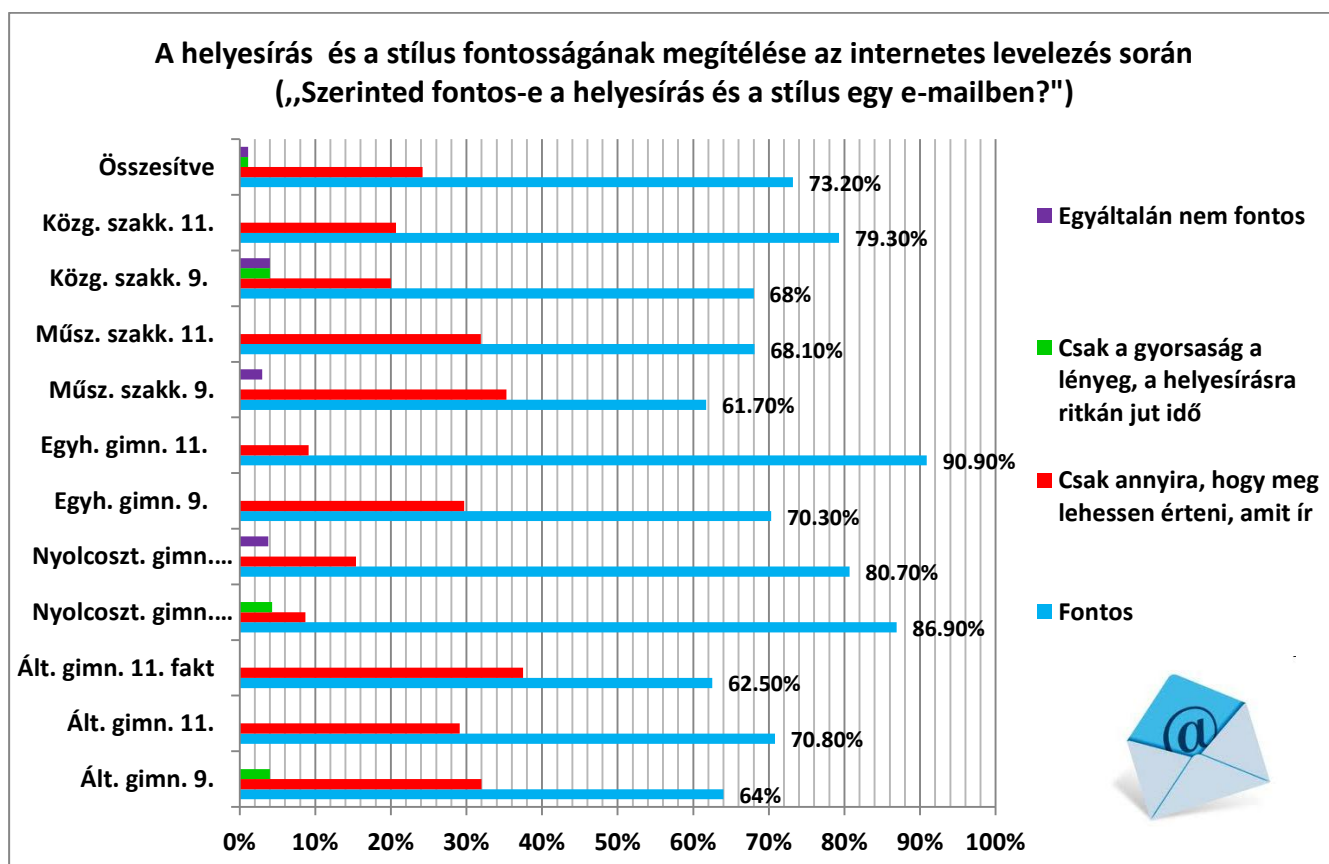
7. számú diagram

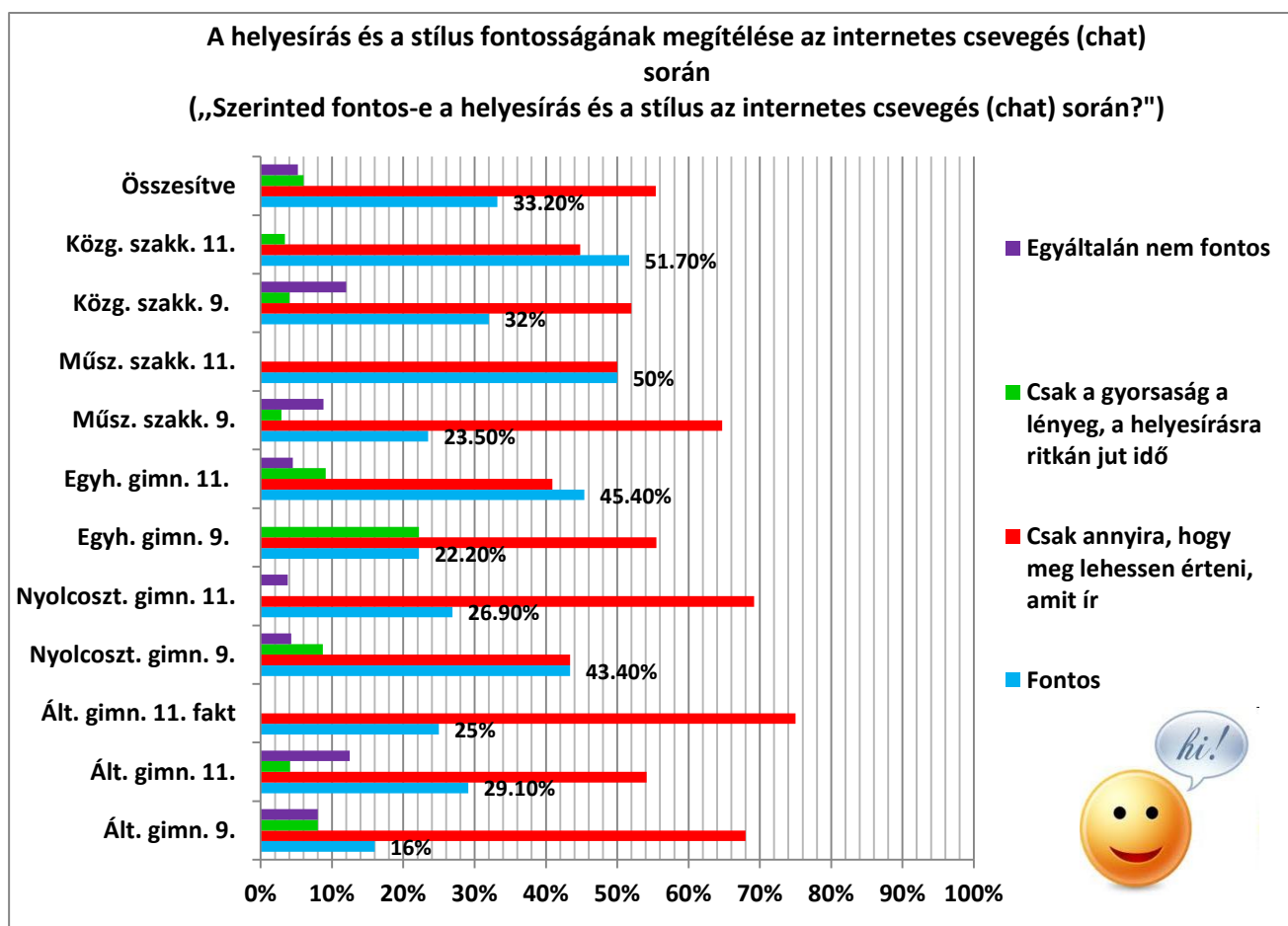
8. számú diagram

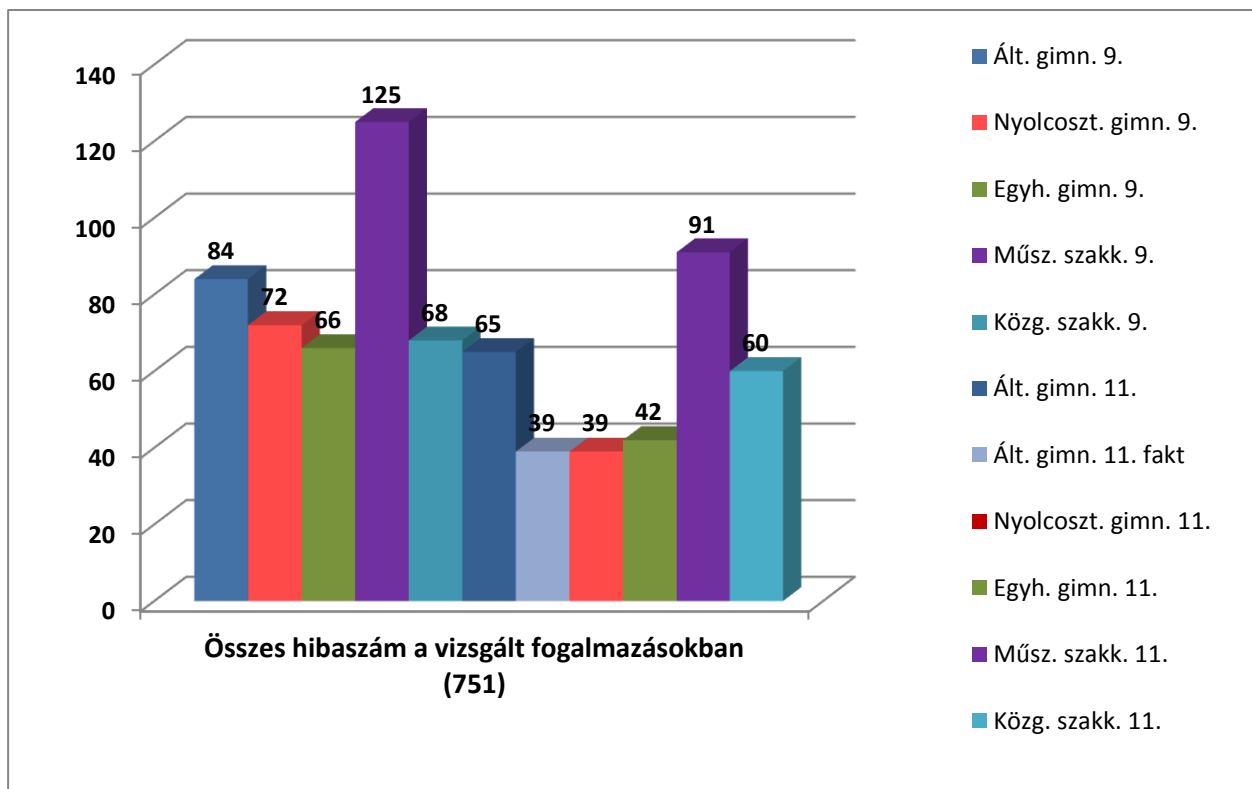
9. számú diagram

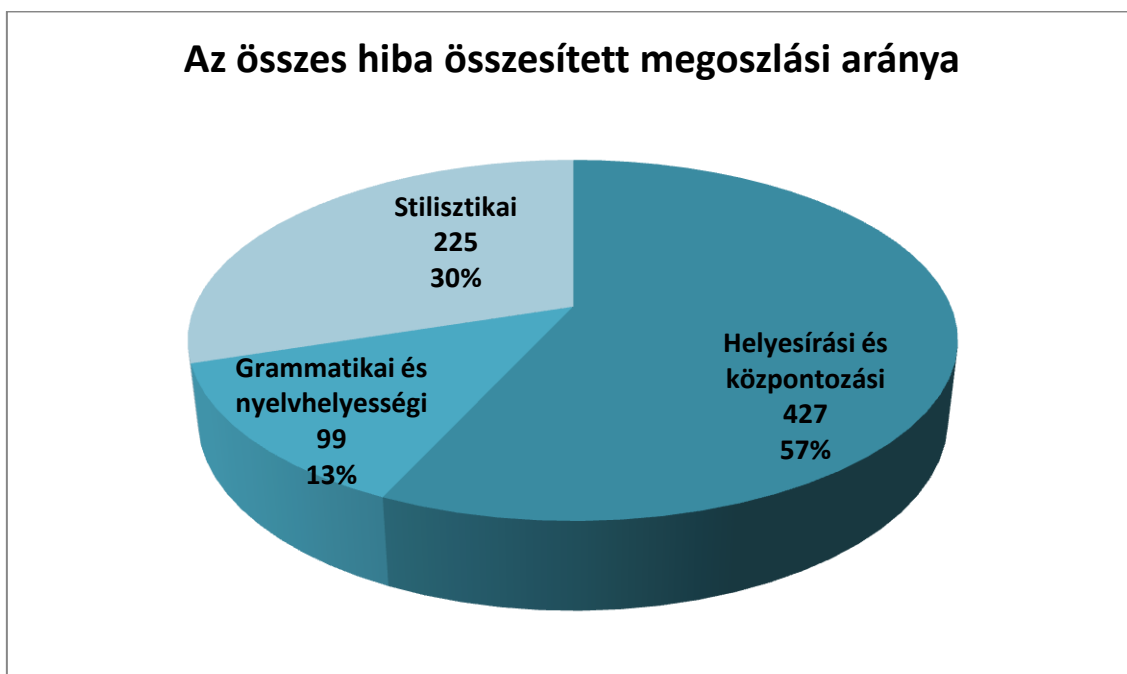
10. számú diagram

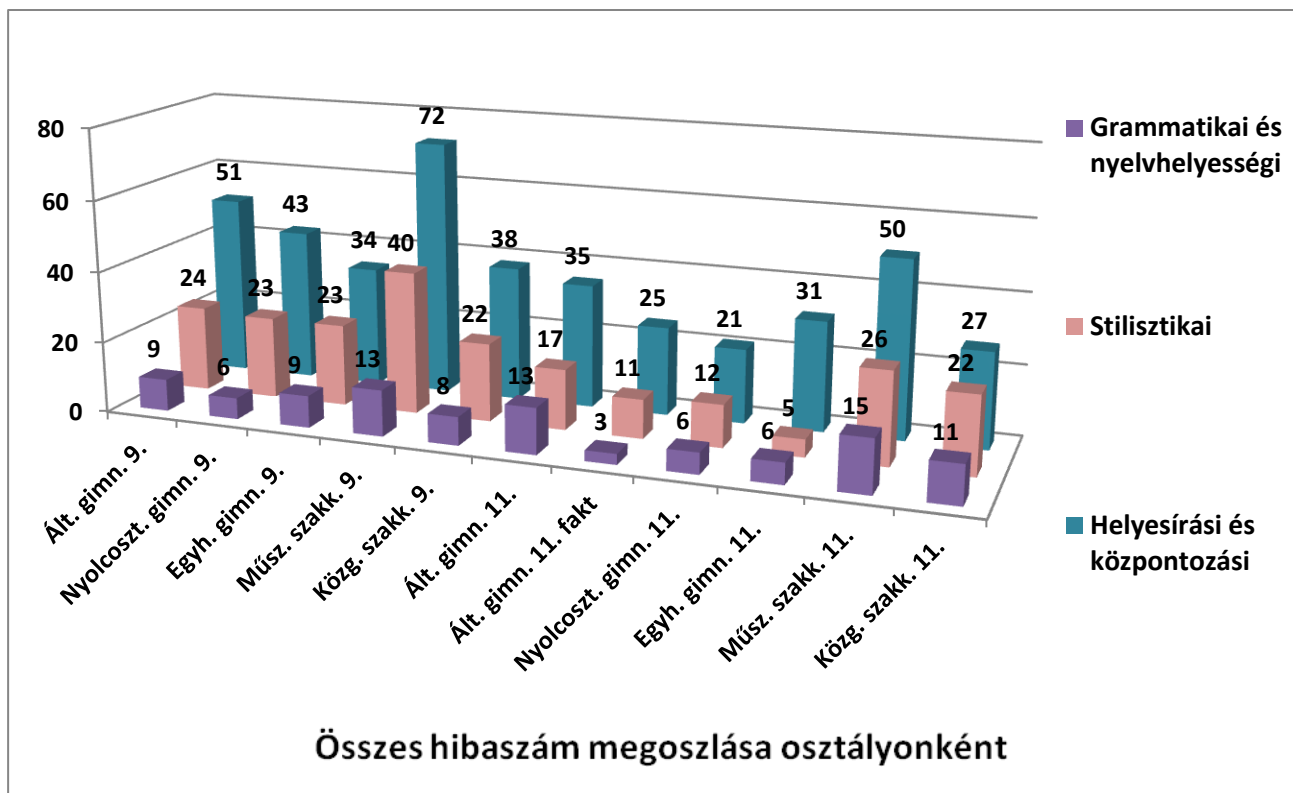
11. számú diagram

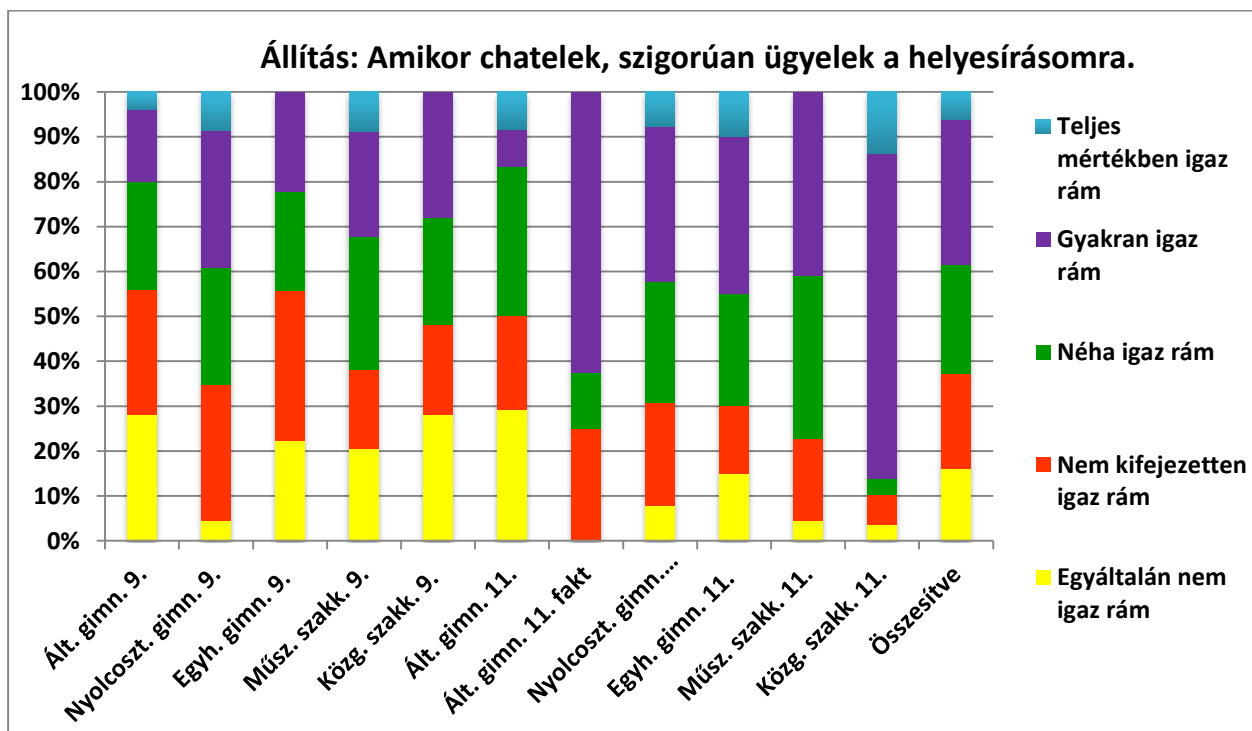
12. számú diagram

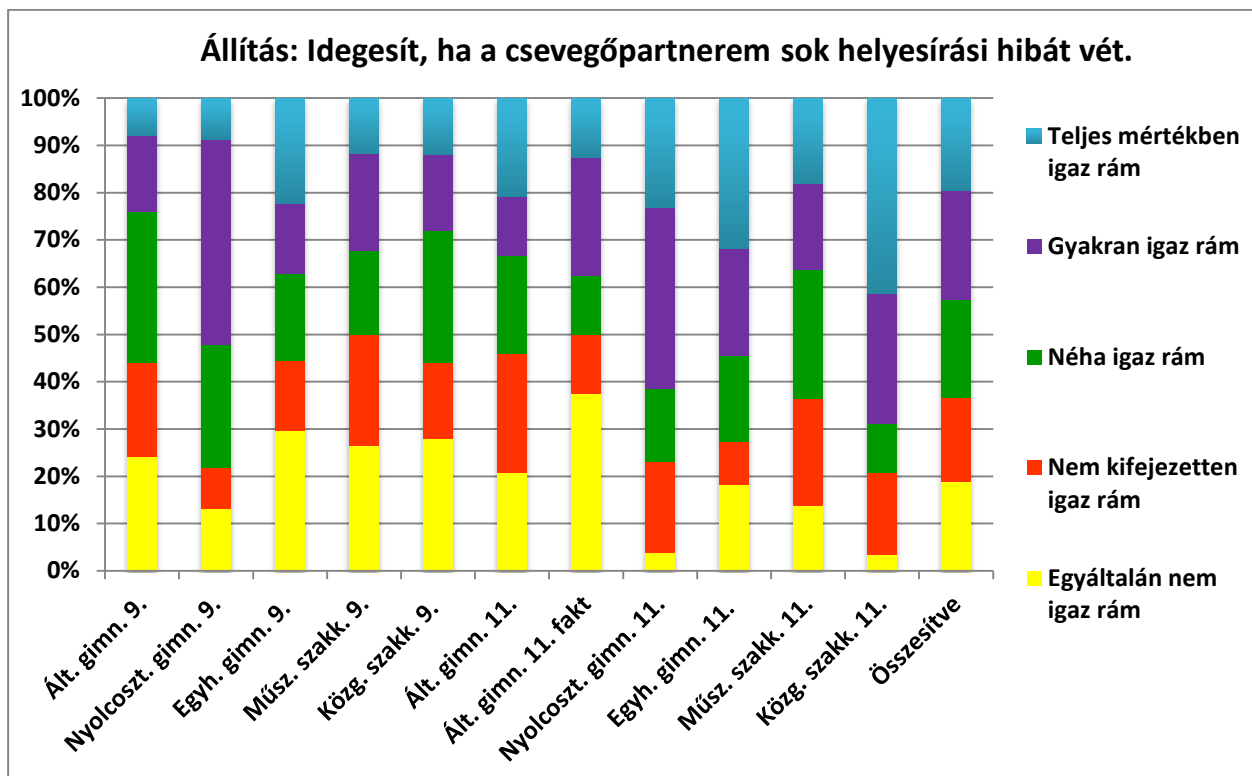
13. számú diagram

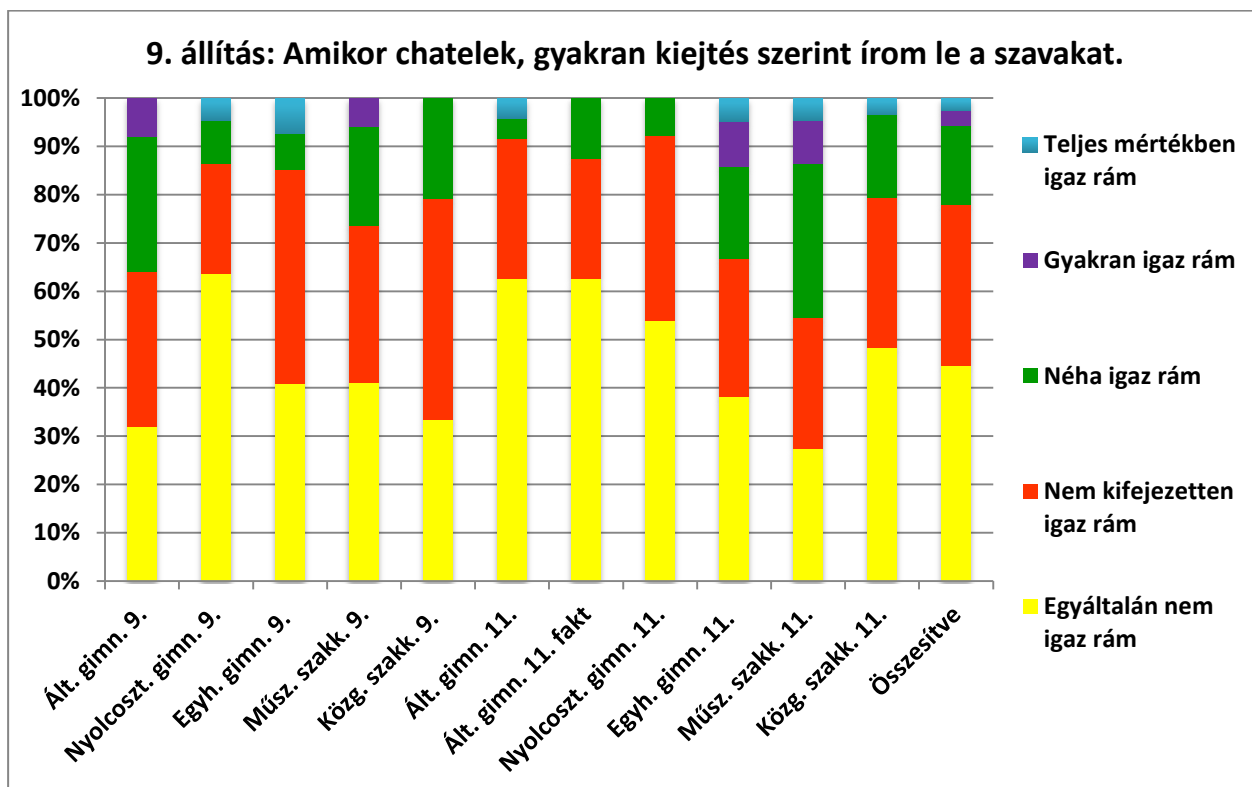
14. számú diagram

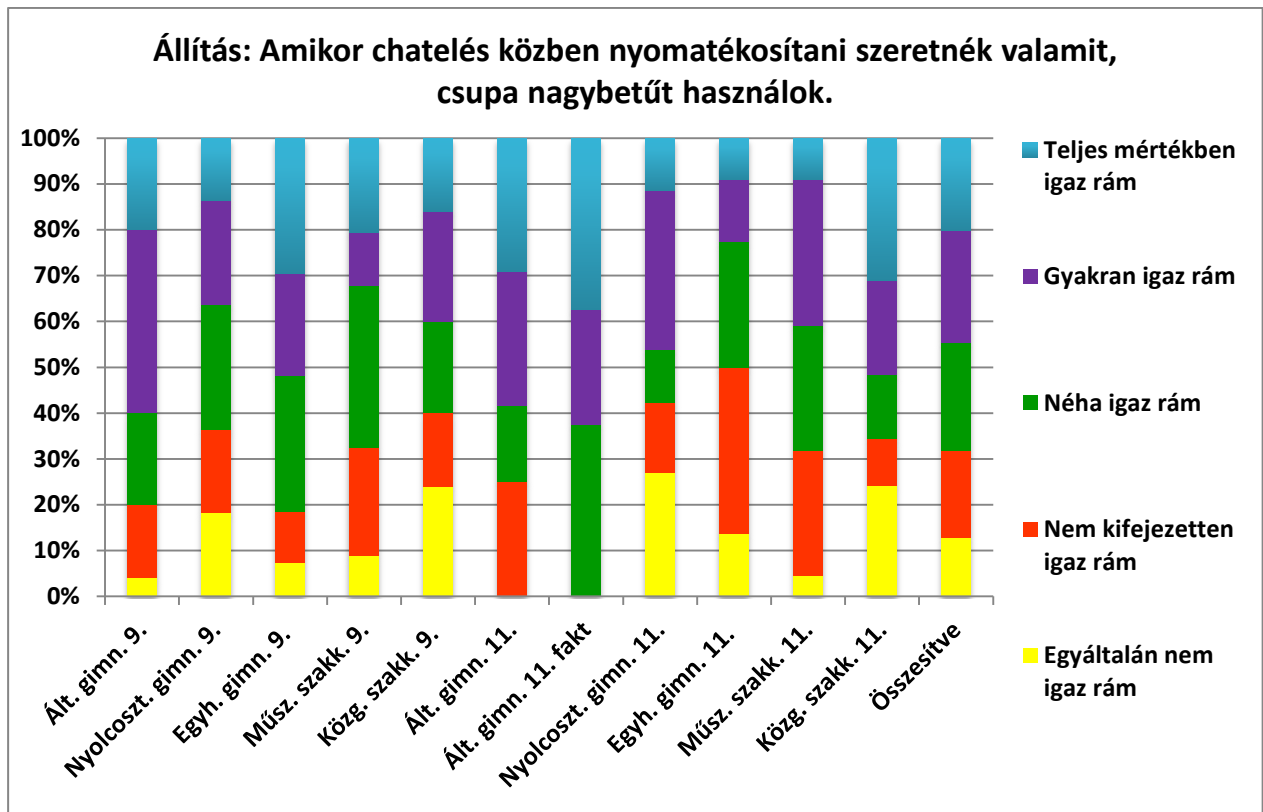
15. számú diagram

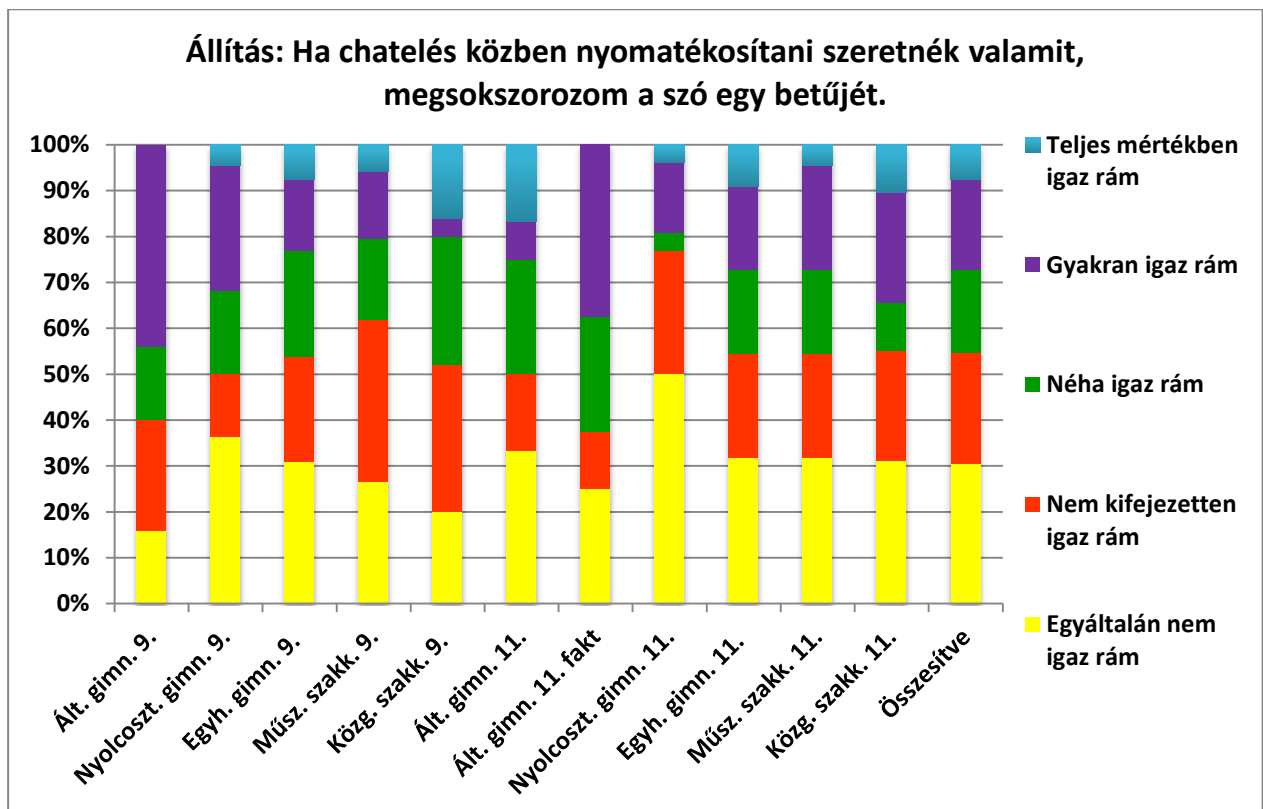
16. számú diagram

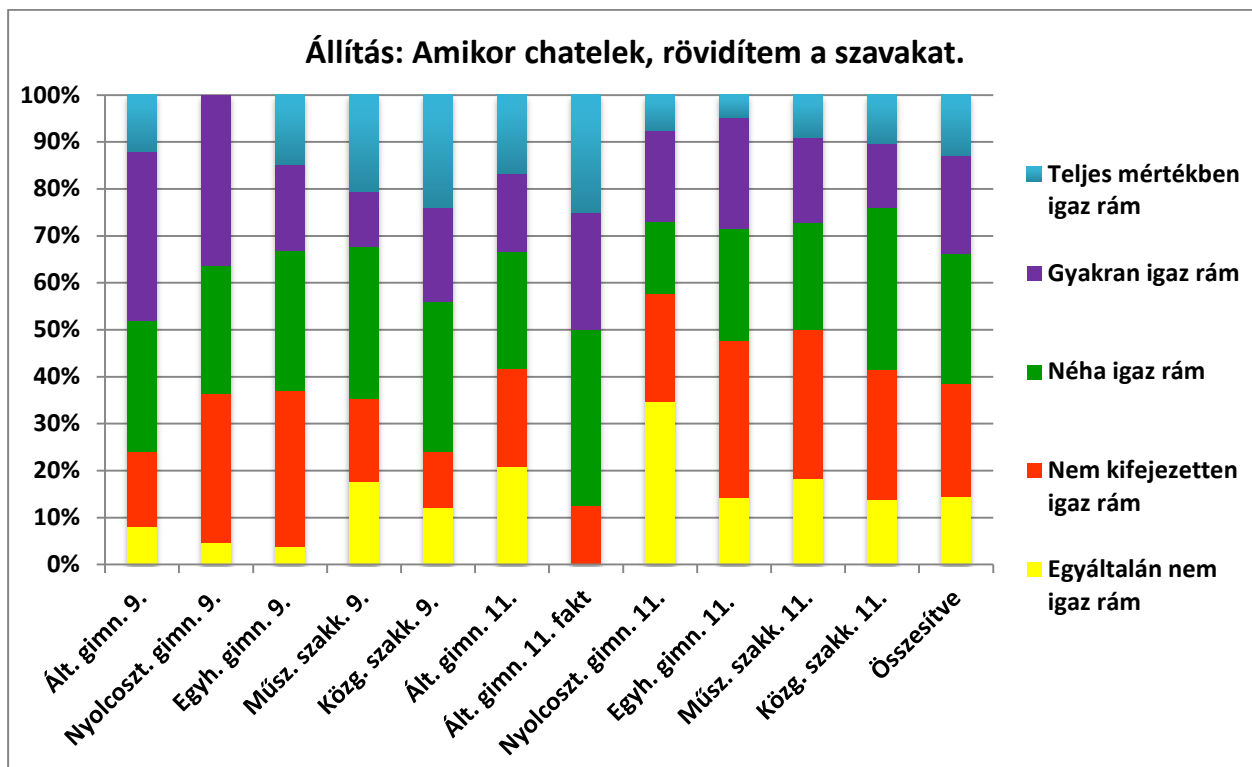
17. számú diagram

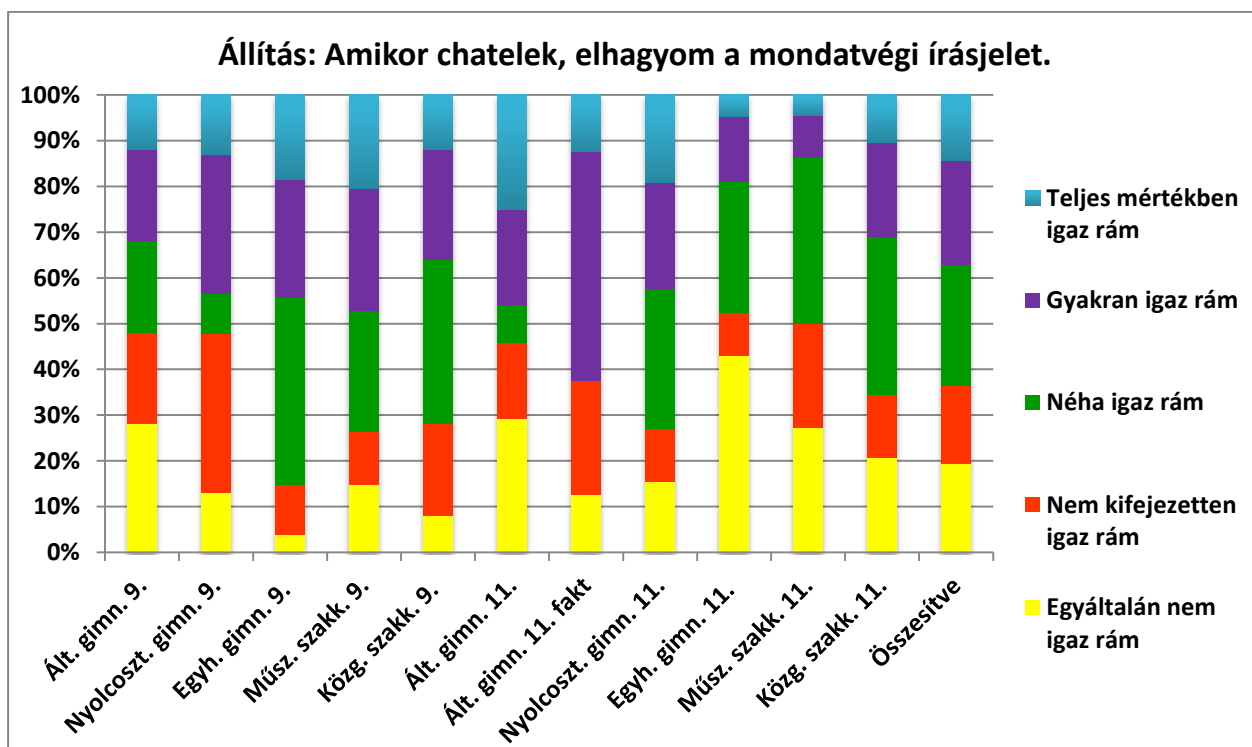
18. számú diagram

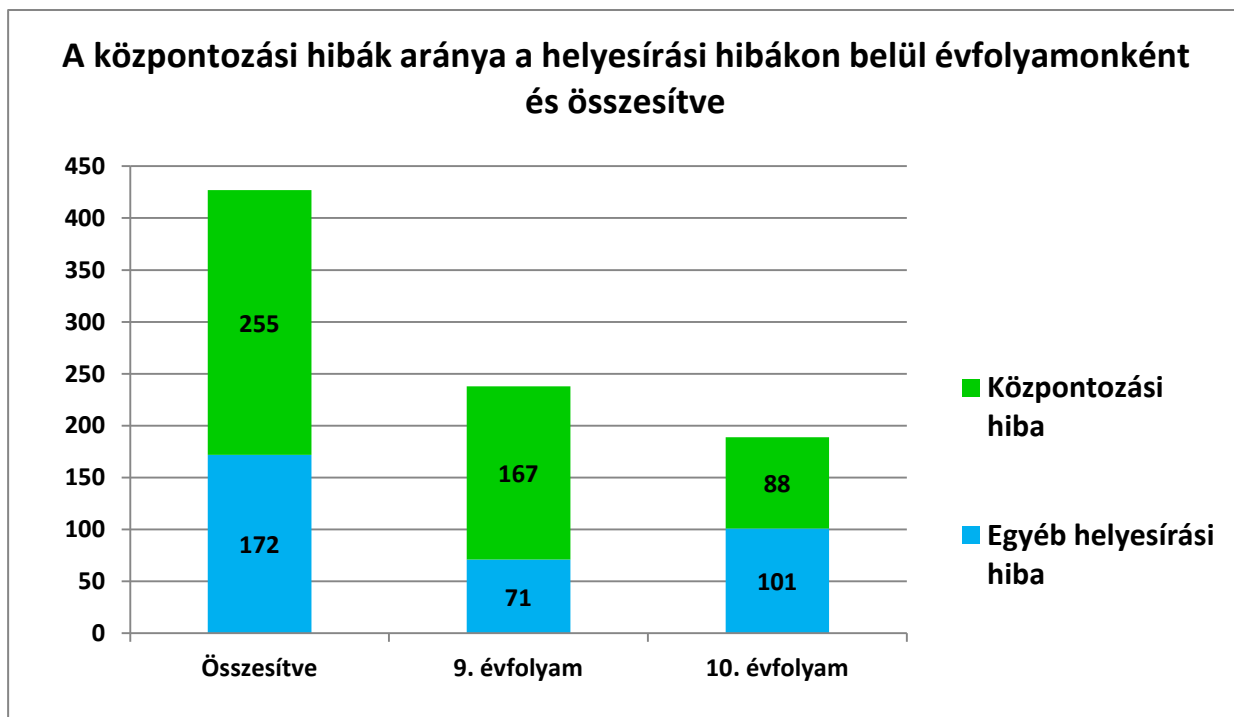
19. számú diagram

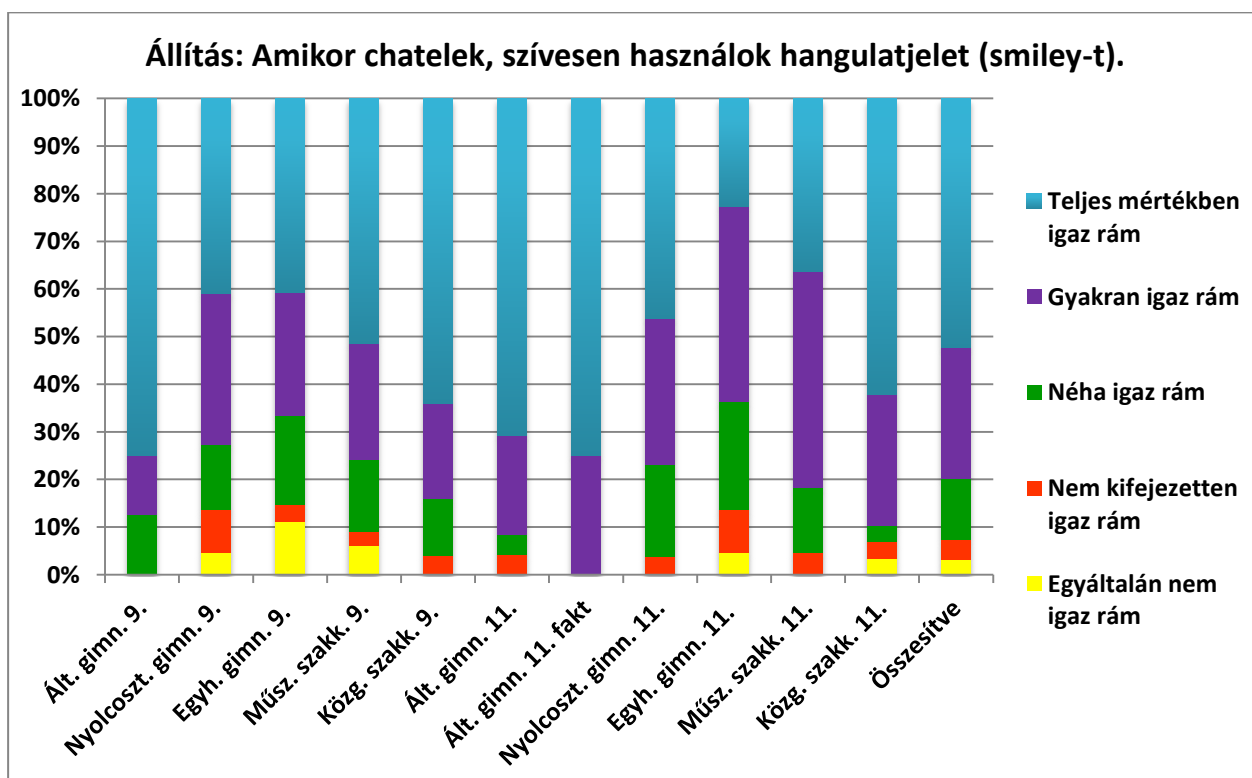
20. számú diagram

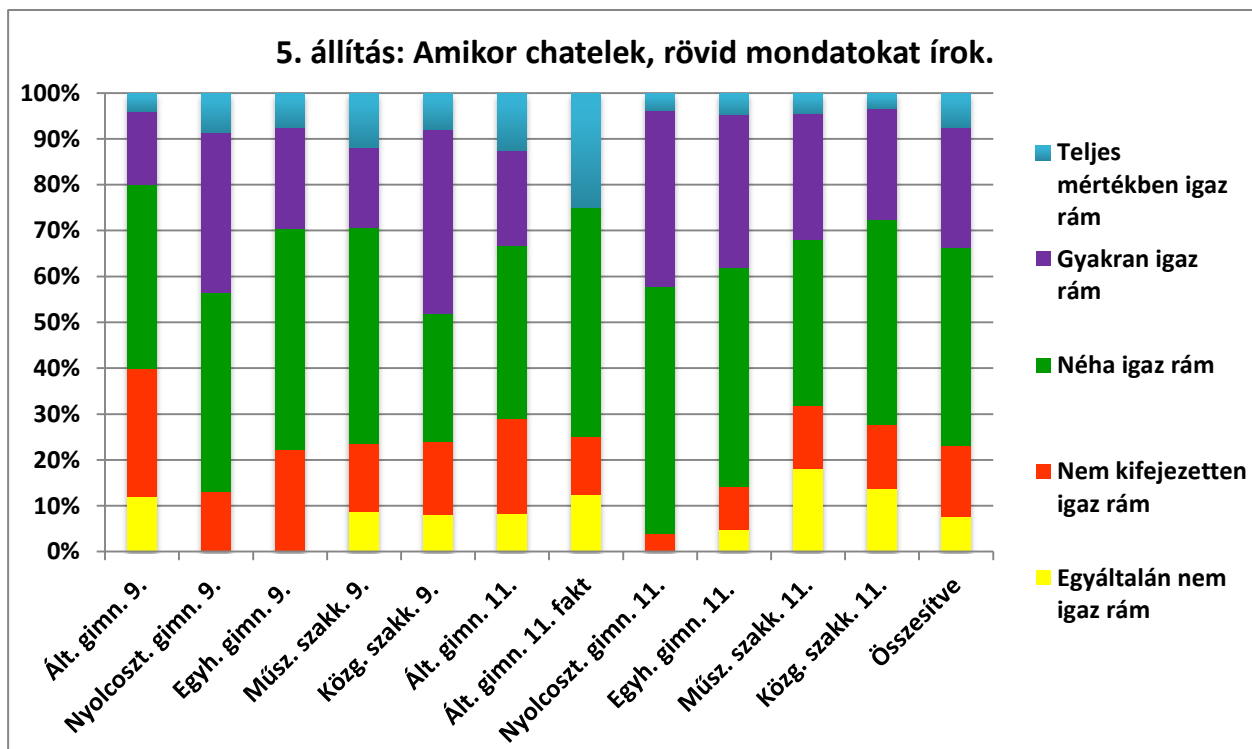
21. számú diagram

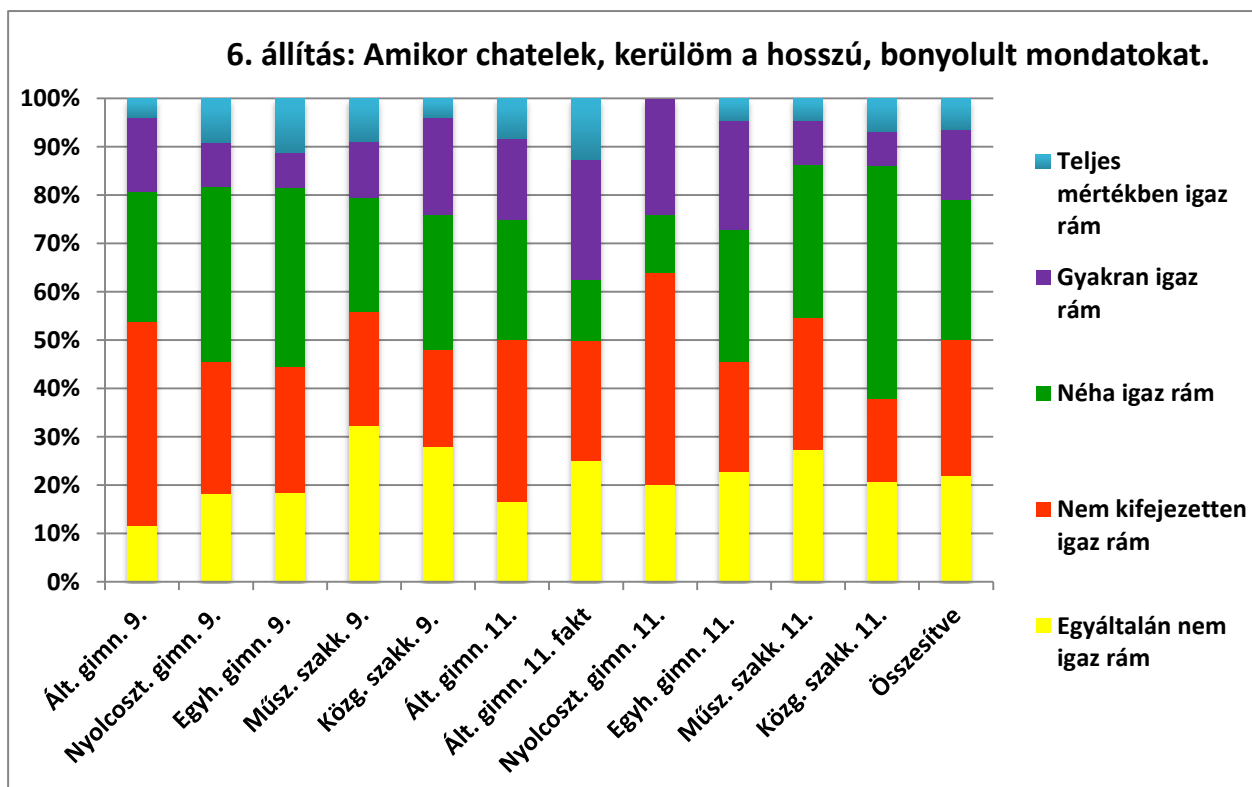
22. számú diagram

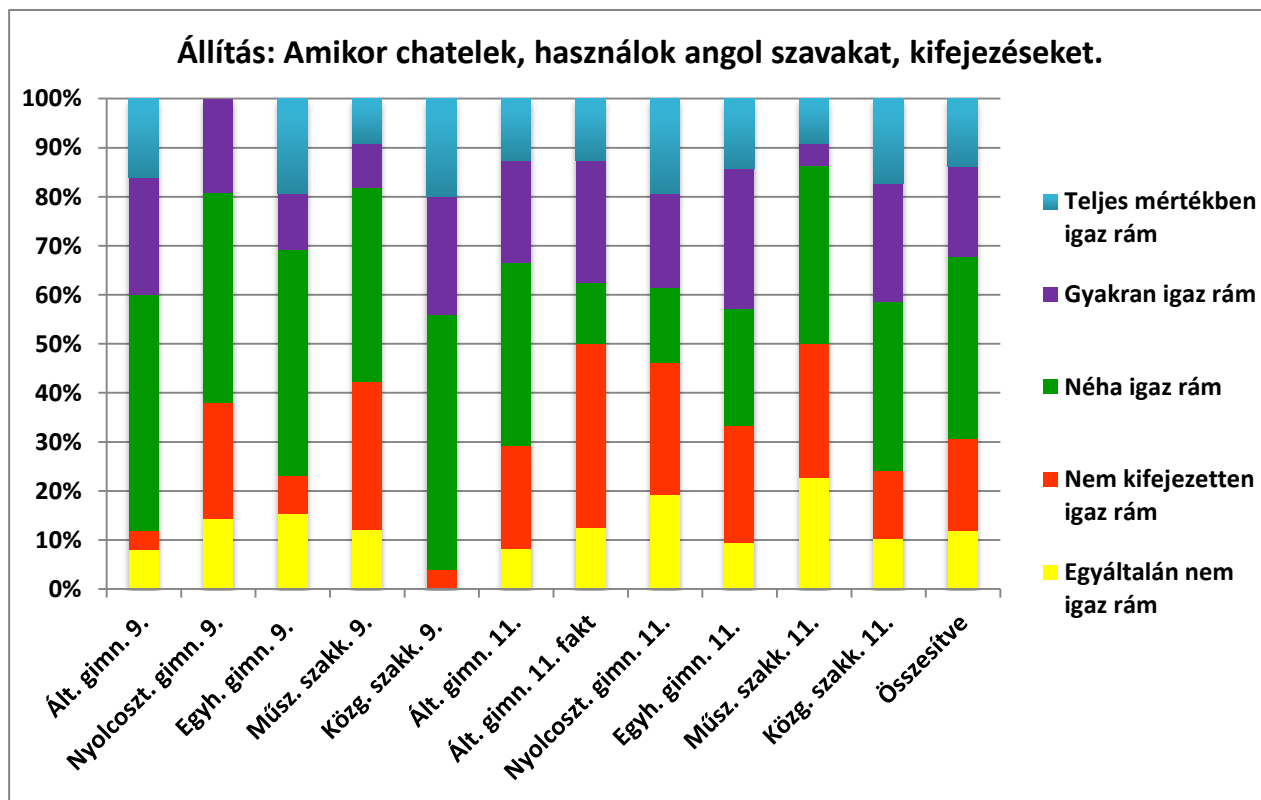
23. számú diagram

24. számú diagram

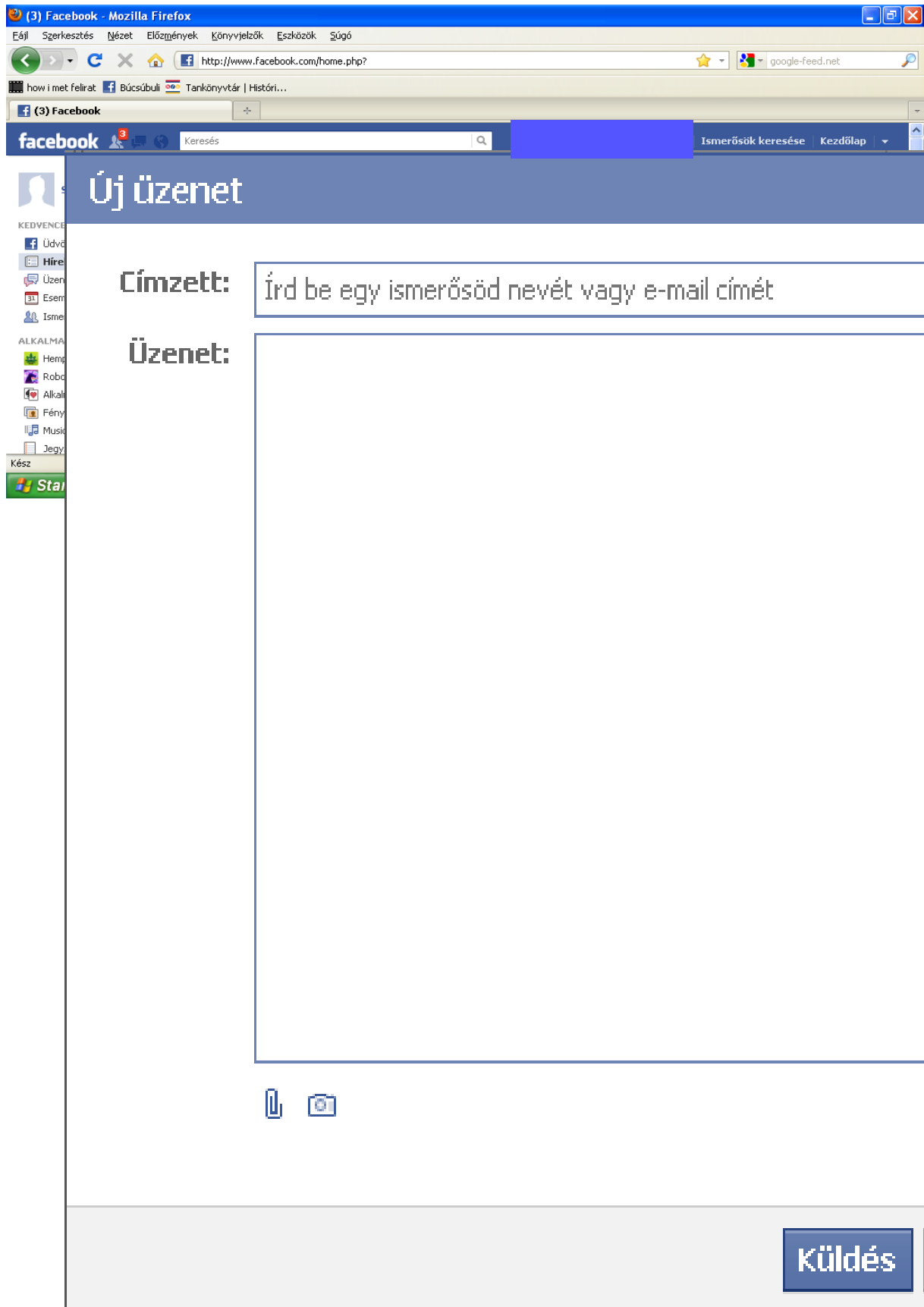
25. számú diagram

26. számú diagram

Név:.....

Hétvégi kirándulást szeretnél szervezni lakóhelyed környékén. Írj elektronikus körlevelet barátaidnak, ismerőseidnek, amelyben meghívod őket az eseményre! Adj meg minden fontos tudnivalót a programmal kapcsolatban! (Helyszín, időtartam, indulási idő, szükséges felszerelés, stb.)

1. Milyen gyakran olvasol?

- a. naponta
- b. két-három naponta
- c. hetente egyszer
- d. ritkábban:

2. Mit olvasol általában? (többet is bejelölhetsz)

- a. tankönyvet
- b. szórakoztató magazinokat
- c. tudományos magazinokat
- d. napilapokat
- e. internetes hírportálokat
- f. blogot
- g. szórakoztató irodalmat
- h. szépirodalmat
- i. tudományos könyveket

3. Szoktál-e könyvtárba járni és könyveket kölcsönözni?

- a. Még sohasem voltam.
- b. Nagyon ritkán.
- c. Többször is voltam.
- d. Rendszeresen járok.

4. Szoktál-e postai úton levelet, képeslapot küldeni rokonaidnak, barátaidnak?

- a. igen
- b. nem
- c. ritkán

5. Vezetsz-e kézzel írt naplót?

- a. Igen, rendszeresen.
- b. Igen, de rendszertelenül.
- c. nem

6. Milyen gyakran használod az internetet?

- a. Naponta több órát töltök az interneten.
- b. Naponta használom, de egy óránál kevesebb időt töltök az interneten.
- c. Hetente néhányszor használom.
- d. Hetente egyszer használom.
- e. Ritkábban:

7. Mire használod leginkább az internetet?

.....

8. Ezen kívül még mire használod? (többet is bejelölhetsz)

- a. e-mail
- b. chat
- c. játék
- d. böngészés
- e. programletöltés
- f. blogolás
- g. ismerkedés

9. Hogyan tartod a kapcsolatod a barátaiddal, ha személyesen nem tudtok találkozni? (többet is bejelölhetsz)

- a. e-mail
- b. Skype
- c. Facebook
- d. Msn
- e. Olvasom az általuk írt blogot.
- f. Blogot írok, amit elolvashatnak.
- g. SMS
- h. egyéb:

10. Szerinted fontos-e a helyesírás és a stílus egy e-mailben?

- a. Igen.
- b. Csak annyira, hogy meg lehessen érteni, amit írok.
- c. Csak a gyorsaság a lényeg, a helyesírásra ritkán jut idő.
- d. Egyáltalán nem.

11. Szerinted fontos-e a helyesírás és a stílus az internetes csevegés (chat) során?

- a. Igen.
- b. Csak annyira, hogy meg lehessen érteni, amit írok.
- c. Csak a gyorsaság a lényeg, a helyesírásra ritkán jut idő.
- d. Egyáltalán nem.

12. Mennyire igazak rád a következő állítások a chat használata közben? Jelöld 1-5-ig!

- 1 – Egyáltalán nem igaz rám.
- 2 – Nem kifejezetten igaz rám.
- 3 – Néha igaz rám.

4 – Gyakran igaz rám.

5 – Teljes mértékben igaz rám.

A chat használata közben

a. Nem mindig ügyelek a helyesírásomra.	1	2	3	4	5
b. Egyáltalán nem ügyelek a helyesírásomra.	1	2	3	4	5
c. Szigorúan ügyelek a helyesírásomra.	1	2	3	4	5
d. Javítom a barátaim nyelvhelyességi hibáit.	1	2	3	4	5
e. Idegesít, ha a csevegőpartnerem sok helyesírási hibát vét.	1	2	3	4	5
f. Elhagyom a nagybetűs mondatkezdést.	1	2	3	4	5
g. Elhagyom a mondatvégi írásjelet.	1	2	3	4	5
h. Kerülöm a hosszú, bonyolult mondatokat.	1	2	3	4	5
i. Rövid mondatokat írok.	1	2	3	4	5
j. Tömören fogalmazok.	1	2	3	4	5
k. Rövidítem a szavakat.	1	2	3	4	5
l. Szívesen használok hangulatjelet (smiley).	1	2	3	4	5
m. Kiejtés szerint írom le a szavakat.	1	2	3	4	5
n. Használok angol szavakat, kifejezéseket.	1	2	3	4	5
o. Ha nyomatékosítani szeretnék valamit, csupa nagybetűt használok.	1	2	3	4	5
p. Ha nyomatékosítani szeretnék valamit, megsokszorozom a szó egy betűjét.	1	2	3	4	5
q. Ha elvétek egy szót, utólagosan javítom.	1	2	3	4	5

Név:.....

Képzletbeli iskolában – az elméleti órák nagy számára hivatkozva – csökkentették a testnevelési órák számát. Írj hivatalos levelet az igazgatónak, és érvekkel alátámasztva kérd az eredeti óraszámok visszaállítását, valamint, hogy az iskola biztosítson változatos sportolási lehetőségeket a diákok számára! Ügyelj a kérelem tartalmi és formai követelményeire!

[illegible]

Óraterv

Tantárgy: Magyar nyelv és kommunikáció

A témakör neve: Az internetes nyelvhasználat

Az osztály: 11. osztály

Az óra célja, feladata: A hagyományos nyelvi szabályrendszer és az internetes nyelvhasználati normák közötti kódváltás képességének elmélyítése, gyakoroltatása kooperatív munkaformában.

Az óra típusa: gyakorló óra

Az eszközök: feladatlapok, toll, projektor

Idő	Az óra menete	Didaktikai feladat	Munkaformák, módszerek, eszközök
1-5	Motiváció „A mai órára olyan tananyagot hoztam Önöknek, amit nem fognak megtalálni a tankönyvükben. Egy olyan modern témát szeretnék körbejárni, ami mindegyikünk életében szerepet kap, így hát nem mehetünk el mellette szó nélkül. Mára az internet a társasági élet szerves részévé vált. A neten kommunikálunk ismerőseinkkel, például levelezünk, vagy chatelünk. Közösségi oldalakat bújunk, vagy ismerkedünk. Hogy ez jó vagy sem, azt mindenki döntse el maga. Az azonban biztos, hogy a következő jelenségek mindegyikünk számára ismerősek. [...] Vajon könnyen tudjuk olvasni ezeket a chat-írásokat? Miért inkább a lányok használnak különleges karaktereket, „cirádás szavakat”? Divatról van szó, vagy csak praktikusság? Helyes ez? Mielőtt elmondanák véleményüket, szeretném, ha a saját tapasztalataikról, chatelési szokásaikról mesélnének! Ehhez hoztam Önöknek néhány segítő szempontot!”	Az érdeklődés felkeltése. A témára való ráhangolódás. Aktivizálás.	Tanári előadás. Képek vetítése az internetes nyelvhasználat jelenségeiről.
6-8	Csoportok rendeződése, a munka menetének ismertetése „Kérem, alkossanak 3-4 fős csoportokat! Húzódnak közel egymáshoz és forduljanak szembe, hogy könnyen tudjanak közösen dolgozni! Olvassák el a feladatokat, osszák el egymás között a teendőket, majd készítsék el megoldásaikat! 20 percig dolgozhatnak! A munka végén a csoport szóvivője ismertesse a csoport eredményeit! Jó munkát kívánok!”	Szervezés, a kooperatív munka előkészítése.	Tanári instrukciók. Feladatlapok kiosztása a csoportoknak.
9-28	Csoportmunka. 1. Divatos írásmódok gyűjtése Divatos írásmódok a neten Nézzék meg a következő chatszövegeket és Facebook kommenteket! Gyűjtsék össze, hogyan írnak a chatelők, kommentelők! Hogyan alakítják át a szavakat? Milyen a hagyományostól eltérő helyesírást alkalmaznak?	Előre megadott feladatok segítségével elmélyülés a témában, ismeretek gyűjtése, közös vélemény kialakítása.	Munkamegosztás és közös véleménycsere révén a feladatok kidolgozása, a csoportok eredményeinek rögzítése. Közben igény szerint tanári segítségnyújtás, „pincér szerep”.

	2. Emotikonok verbális kifejezése Hogy mondanád a Smiley-t? ☺ A következő chatszövegek sok Smiley-t tartalmaznak. Olvassák el a párbeszédet, majd helyettesítsék a Smiley-eket szavakkal, vagy akár egész mondatokkal! 3. Irodalmi mű átültetése internetes műfajba Olvassák el a verset! Beszéljék meg tartalmát! - Írjanak Ady nevében egy blogbejegyzést, amelyben a költő leírja Zsóka esküvőjének hírét és saját érzéseit! - Írjanak egy hosszabb Facebook kommentet Zsóka esküvői képe alá Ady Endre nevében! - Írjanak egy a Facebook-os chatpárbeszédet, amely Ady és Zsóka között zajlott! Bátran használjanak a mai internetes nyelvhasználatnak megfelelő stílust, nyelvezetet! 4. Vita Helyes-e, szabad-e az interneten eltérni a hagyományos írásmódtól, helyesírástól? Fontos-e a helyesírás és a stílus a chatelés során? Igen/nem? Vitassák meg csoporttársaikkal a kérdést, majd jussanak közös döntésre! Jegyezzék le érveiket! Beszéljék meg a következő szempontokat is: - MI fogadható el a netes divatos írásmódokból, és mi az, ami már túl sok? - Milyen szituációkban kezelhetjük lazábban a helyesírást? És mikor kell szigorúan betartani? - Vajon megítélnék bennünket az emberek az internetes kommentjeink alapján?		
29-43	Közös megbeszélés	Az eredmények összegzése. A csoportok munkájának bemutatása. Reflektálás az elhangzottakra. Gondolatébresztő vita.	A feladatok megbeszélése. A csoportok eredményeinek, megoldásainak bemutatása. Reflektálás egymás munkájára. Végül vita a témában.
44-45	Elköszönés.	A téma lezárása.	Tanári előadás.

1. feladat

Divatos írásmódok a neten

Nézzék meg a következő chatszövegeket és Facebook kommenteket! Gyűjtsék össze, hogyan írnak a chatelők, kommentelők! Hogyan alakítják át a szavakat? Milyen a hagyományostól eltérő helyesírást alkalmaznak? Mi nem állná meg a helyét papíron leírva? Karikázzanak nyugodtan a szövegben!

- gondoltam h csüt Lmehetnének moziba szted??????????
 - nekem min1, döncs teeeee ☺ mit néznénk? ötlet?
 - vmi horort az jóóóóóóóóóó
 - NEEEEEEEEEEEE ☹ már+int????
 - nem teccik? miabaj?
 - elég volt 1x 1évbe
 - most nézem moziműsort. +szívtad mer csak az lesz normális film.
 - nemáááá. én nem mek akkor.
 - hüje vagy. NAAAAAAAAA!!!!!! GYERE!!!!!!!!!! LÉCCCCI!!!!!!
 - +látom. na most mlek csá
 - puxiii
-
- szio hogy vagy?
 - jól wok közsi. te?
 - enis. minden ok csak kicit szomi vagyok.
 - nA MEEER??????
 - összevesztem barinőmmel. tudod az Julieee. olyan hüje mostanság ☹☹☹☹☹☹☹
 - akko most örök hari? ☹
 - nemtom. majd Lmesélem de most mek anyám akar vmit.
 - ok hnap suliba tali pux

„látom joooo volt a buliiiiiii a csajokkal ;) ;) :P:P ”

„jo ez a kép. szépecske vagy. sok sok puxi!!!!!!!!!!!! ☺ ”

2. feladat

Mit jelent a Smiley?

Sokféle Smiley-t ismerünk és legtöbbünk használja is őket. De vajon mit jelentenek pontosan? Helyettesítsék szavakkal, egy-egy mondattal a Smiley-kat a következő chatpárbeszéd-részletekben!

- jobban vagy?
- sajnos még mindig beteg vok,
szal nekem ma elmarad a buli ☹ (Smiley jelentése itt: _____)
- ohhhh ☹ ☹ ☹ :((Smiley-k jelentése itt: _____)
- de nektek jó szórakozást!!!!

- szia
- szia helyzet?
- 5öst kaptam bioszbol 😊😊😊 (Smiley-k jelentése itt: _____)
- GRAT!!!! ügyes vagy! ;) (Smiley jelentése itt: _____)
- kösz. nálad?
Adriával helyzet? ;) ;) (Smiley-k jelentése itt: _____)
- alakulgat :D (Smiley jelentése itt: _____)

3. feladat

Olvassák el a verset! Beszéljék meg tartalmát! Oldják meg a feladatokat! Bátran használjanak modern nyelvezetet!

**ADY ENDRE
ZSÓKA BÚCSÚZÓJA**

Akihez szólott a legelső nóta:
Zsóka menyasszony, férjhez megy a Zsóka...
Még kurta szoknyás lány volt egy pár éve
És nemsokára a más felesége...
Így van megírva pár rövidke sorba,
Mintha ez olyan természetes volna.
Az a reporter mit tudta, hogy ebbe'
Egy kész regény van végleg eltemetve,
Bevégzett regény, be nem végzett álmot:
Zsóka volt az én első ideálom...
Megejt varázssal édes, ifju emlék,
Mintha most ismét az a régi lennék,
Mintha még mindig könnyű vón' a nóta
Mintha még mindig hű lenne a Zsóka,
Mintha még mindig tudnék szőni álmot...
...Pedig meghaltak mind az ideálok...
Ahogy elhangzott az az első nóta;
Édes kis Zsókám, haldoklom azóta,
Reményem, álmom mind, mind semmivé lett,
Meghalt. Magával. Maga volt az Élet...
Maga férjhez megy, édes kicsi Zsóka,
Mást fog ölelni, másé lesz a csókja...
Óh, legyen boldog majd avval a mással,
Ölelje Magát olyan forró vággyal,
Ahogy én egykor átölelni vágytam,
Szerelem-éhes, boldog, ifju vágyban...
Haljon el most már minden emlék, nóta,
Feledjünk mindent: menyasszony a Zsóka...

A. Írjanak egy hosszabb Facebook kommentet Zsóka esküvői képe alá Ady Endre nevében!

a NAGY napunk ☺☺

B. Írjanak Ady nevében egy blogbejegyzést, amelyben a költő leírja Zsóka esküvőjének hírét és saját érzéseit!

„Kedves Blogolvasók!

C, Írjanak egy a Facebook-os chatpárbeszédet, amely Ady és Zsóka között zajlott a téma kapcsán!

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

Zsóka:

Ady:

D, Írjanak egy hosszabb Facebook-kommentet Zsóka leánybúcsús képe alá Ady Endre nevében!

leánybúcsú a csajokkal :P

4. feladat

Vita

Helyes-e, szabad-e az interneten eltérni a hagyományos, iskolában tanult írásmódtól, helyesírástól? Fontos-e a helyesírás és a stílus a chatelés során? Igen/nem?

Vitassák meg csoporttársaikkal a kérdést, majd jussanak közös döntésre! Jegyezzék le érveiket! Beszéljék meg a következő szempontokat is:

- Mi fogadható el a netes divatos írásmódokból, és mi az, ami már túl sok?
- Milyen szituációkban kezelhetjük lazábban a helyesírást? És mikor kell szigorúan betartani?
- Vajon megítélnék bennünket az emberek az internetes kommentjeink alapján?

A csoport döntése (a megfelelő válasz aláhúzendó):

Igen, a neten tetszőlegesen lehet írni.

Nem, nem szabadna eltérni a hagyományos

szabályoktól.